

”MINÄ OLEN SE JOKA OLEN.”

Sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotuksia ja kokemuksia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa

Mio Kivelä
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) +
kirkon nuorisotyönohjaajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kivelä, Mio. ”Minä olen se joka olen.”. Sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotuksia ja kokemuksia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, syksy 2013. 65 s. 7 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, kristillinen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus.

Tutkimuksen tavoitteena oli luoda yleiskuva sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotuksista ja kokemuksista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa sekä selvittää kuinka tyytyväisiä he ovat nykyiseen tilanteeseen ja mitä mahdollisesti voidaan tehdä tyytyväisyyden parantamiseksi. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja se tehtiin Kirkkohallituksen Kasvatus ja perheasiat -yksikölle. Tutkimukseen haastateltiin viittä sukupuolivähemmistöön kuuluvaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Aineisto kerättiin haastatteluin, joissa käytettiin teemahaastattelun periaatteita. Haastattelut analysoitiin teemoitellen.

Tutkimustulokset sisältävät sukupuolen moninaisuuden, spiritualiteetin ja kirkkoon kuulumiseen sekä haastateltavien odotukset, kokemukset ja toiveet. Johdopäätöksissä tarkastellaan sukupuolivähemmistöjä kirkon jäseninä, heidän tyytyväisyyttään sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon mahdollisuuksia vaikuttaa tyytyväisyyteen.

Sukupuolivähemmistöt eivät tutkimuksen valossa vaikuta eroavan muista kirkon jäsenistä spiritualiteetiltaan tai rooliltaan. Heidän tyytyväisyytensä on tällä hetkellä kohtalaisen hyvä, mutta muutoksille erittäin altis. Erityisen negatiivisena näyttäytyivät tilanteet, joissa sukupuolta tai sukupuolivähemmistöjä käsitellään epäsuorasti, kuten yleisellä tasolla. Suomen evankelis-luterilainen kirkko voi vaikuttaa tilanteeseen joko madaltamalla itseensä kohdistuvia odotuksia tai parantamalla kokemusten laatua. Odotuksia voidaan madaltaa esimerkiksi julkisin lausunnoin ja kokemuksia voidaan parantaa keskittymällä erityisesti ongelmallisiin epäsuoriin kohtaamisiin, jossa esimerkiksi käsitellään aihetta yleisemmällä tasolla.

Avainsanat: sukupuolivähemmistöt, evankelis-luterilainen kirkko, tyytyväisyys, odotus, kokemus

ABSTRACT

Kivelä, Mio. "I am who I am.". Gender minorities expectations and experiences in the Evangelical Lutheran Church of Finland. Diaconia University of Applied Sciences, autumn 2013. 65 p., 7 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Program in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis is to create a general view about gender minorities expectations and experiences in the Evangelical Lutheran Church of Finland and to find how content they are with this situation and what could be done to change it. Study was qualitative and it was done to the church councils office of family issues. Interviewees were people who were transgender and belong to the Evangelical Lutheran Church of Finland.

Research results are divided into variety in gender, spirituality and belonging to church, expectations, experiences and hopes of interviewed persons. In conclusion there are chapters about transgender people, as members of the church, their contentment and the church's possibilities to affect the contentment.

It seems that transgender people do not differ by their spirituality and roles in the church from other members of the church. Their contentment is fairly good at the moment but it is liable to changes. Situations where gender or gender minorities are talked about indirectly are especially negative. The church can affect the contentment by lowering the expectations toward itself for example by making a public statement about gender minorities or by increasing the quality of experiences, especially those with indirect aspect to gender minorities.

Keywords: gender minority, Evangelical Lutheran church, contentment, expectation, experience

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Sukupuolen moninaisuus	8
2.2 Sukupuolen moninaisuus ja kristillisyyt.....	12
2.3 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arvopohja ja tavoitteet	14
2.4 Spiritualiteetti ja kirkon jäsenyys.....	17
2.5 Yhteisöllisyys	19
2.6 Odotusten ja kokemusten muodostama tyytyväisyys	20
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
3.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet.....	24
3.2 Menetelmän valinta	24
3.3 Aineiston hankinta	25
3.4 Aineiston analysointi.....	27
4 TUTKIMUSTULOKSET	28
4.1 Sukupuolen moninaisuus	28
4.2 Spiritualiteetti ja kirkkoon kuuluminen.....	29
4.3 Odotukset reaktioista ja mielipiteistä	31
4.4 Kokemukset kohtaamisista.....	33
4.5 Toiveet suhteessa kirkkoon.....	36
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
5.1 Sukupuolivähemmistöön kuuluvat kirkon jäseninä	40
5.2 Sukupuolivähemmistöjen tyytyväisyys kirkon jäseninä.....	41
5.3 Mahdollisuudet vaikuttaa tyytyväisyyteen.....	46
6 POHDINTA	50
6.1 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	50
6.2 Oma ammatillinen kehittyminen	51
6.3 Jatkotutkimusaiheet.....	53
LÄHTEET.....	55
LIITE 1 Haastattelujen teemat.....	59
LIITE 2 Haastattelujen tiedote.....	60
LIITE 3 Taulukko haastateltavien odotusten hahmottumisesta.....	61
LIITE 4 Taulukko haastateltavien kokemusten hahmottumisesta	62

LIITE 5 Taulukko haastateltavien toiveiden hahmottumisesta	63
LIITE 6 Laajempi versio kuviosta 2	64
LIITE 7 Laajempi versio kuviosta 3	65

1 JOHDANTO

Sukupuolivähemmistöön kuuluvat kaikki ihmiset, jotka kokevat jonkinlaista risti-riitaa biologisen ja sosiaalisen sukupuolensa välillä tai jotka eivät ole yksiselitteisesti miehiä tai naisia. Käsitteen alle kuuluu sen laajuuden vuoksi kuitenkin todennäköisesti suurin osa ihmisistä. (Aarnipuu 2008, 67–68.) Sukupuolivähemmistöt ovat pitkään jääneet vähäiselle huomiolle yhteiskunnallisissa ja kirkollisissa keskusteluissa, mutta nyt keskustelu sukupuolen moninaisuudesta alkaa nostaa yhteiskunnassa päätään. Seuraavaksi kirkon olisi syytä pohtia keskustelua ja aihetta omasta näkökulmastaan. Saadakseen terveen suhtautumisen sukupuolisuuteensa ihminen tarvitsee tasa-arvoisuutta, tietoa ja turvallisuutta läheisiltään ja työntekijöiltä, joita hän elämässään kohtaa (Vilkkä 2010, 85, 107–111, 135–149). Kirkon on hyvä miettiä mitä se sukupuolen kehittymiselle tarjoaa sekä mitä se tahtoisii tarjota. Tätä varten kirkko kuitenkin tarvitsee tietoa siitä, kuinka sukupuolivähemmistöön itsensä lukevat kirkon jäsenet kokevat odotuksensa ja kokemuksensa suhteessa kirkkoon sekä miten kirkko voi asiaan vaikuttaa. Sukupuolivähemmistöjä ei ole kuitenkaan oikeastaan tutkittu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta, joten tarittavaa tietoa ei ole aiemmin tutkittuna ollut.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on luoda yleiskuva sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotuksista ja kokemuksista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Lisäksi tavoitteena on selvittää kuinka tyytyväisiä he ovat nykyiseen tilanteeseen ja mitä mahdollisesti voidaan tehdä tyytyväisyyden parantamiseksi. Näitä asioita selvitetään tarkastelemalla sukupuolen moninaisuutta, spiritualiteettia ja kirkkoon kuulumista. Lisäksi tarkastellaan sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotuksia siitä, miten sukupuolivähemmistöön kuuluviin reagoidaan ja mitä heistä ajatellaan, haastateltavien kokemuksia kohtaamisista sekä toiveita suhteessa Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Käsittelen koko työssäni aihetta siis pääasiassa suhteessa Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon, johon viittaan työssä usein vain ”kirkkona”. Mikäli työssäni viittaan kirkkoihin laajemmin tai kirkkoon rakennuksena, mainitsen sen erikseen. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena teemahaastattelulla.

Tutkimus tehdään Kirkkohallituksen Toiminnallisen osaston Kasvatus ja perheasiat -yksikölle, joka on kasvatuksen sekä perheasioiden asiantuntija- ja yhteistyöyksikkö. Yksikkö toimii aktiivisesti yhteistyössä eri yhteiskunnan tahojen kanssa. Yksikön tarkoituksena on tukea ja kehittää lasten, nuorten, perheiden ja parisuhteiden parissa tehtävää työtä niin seurakuntien, hiippakuntien kuin muidenkin yhteistyötahojen kanssa. (Kasvatus ja perheasiat -KKP i.a.)

Työn nimen sitaatti ”Minä olen se joka olen.” tuli esiin yhdeltä haastateltavista haastattelun jälkeen käydyissä keskusteluissa. Sitaatti on Raamatusta toisesta Mooseksen kirjasta luvusta kolme ja jakeesta 14. Kohdassa Jumala on ilmestynyt Moosekselle palavana pensaana ja Mooseksen kysyessä Jumala kuvaa itseään noilla sanoilla (2.Moos.3:1–15). Haastateltava pohti kohtaa suhteessa itseensä. Raamatussa aiemmin kuvataan kuinka Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen (1.Moos.1:27). Tästä haastateltava päätteli, että myös minä olen se joka olen. Hän mietti, että ollessamme Jumalan kuvana se joka olemme, ei sen pitäisi siis aiheuttaa ongelmia hyväksynnässä ja kanssakäymisessä.

Työssä kerron ensin niistä käsitteistä, ilmiöistä ja teorioista, jotka on hyvä tuntea ymmärtääkseen tutkimuksen sisältöä ja pohdintaa paremmin. Kerron myös kuinka olen tutkimukseni tehnyt ja millaiset asiat tekemistäni haastatteluista oli huomattavissa. Näin mahdollistan työn ja tutkimuksen läpinäkyvyyden myös lukijalle. Johtopäätöksiä käsittelevässä luvussa kerron, mitä teorian ja tulosten perusteella on pääteltävissä, eli vastaan tutkimuskysymyksiini. Lopussa pohdin tutkimuksen luetettavuutta ja eettisyyttä, ammatillista kasvuani opinnäytetyön tekemisen aikana sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 TYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolta voidaan tarkastella biologisesta, sosiaalisesta tai aistillisesta näkökulmasta. Sukupuolta tarkasteltiin ensin vahvasti vain biologisesta näkökulmasta. Biologinen sukupuoli muodostuu kolmesta osa-alueesta: geneettisestä, anatomisesta ja hormonaalisesta sukupuolesta. Geneettinen sukupuoli määräytyy jo lapsen kehityksen alkuhetkillä. Hedelmöitymisessä munasolun kautta lapsi saa aina x-kromosomin, ja mikäli lapsi saa myös toisen x-kromosomin, tulee lapsesta tyttö. Mikäli siittiön mukana lapsi saa lisäksi y-kromosomin, tulee lapsesta poika. Kromosomiyhdistelmä voi kuitenkin olla myös jokin variaatio näistä. Anatominen sukupuoli muodostuu ulkoisista ja sisäisistä sukupuolen rakenteellisista ominaisuuksista, kuten sukuelimistä. Hormonaalisesti sukupuoli määräytyy sen perusteella missä suhteessa hormoneja on kehossa; miehillä on enemmän testosteronia ja naisilla estrogeenia. Hormonien suhteet vaihtelevat ja voivat myös mennä päällekkäin mies–nainen-luokitusten välillä. (Vilkkä 2010, 17–18.)

Jo 1940-luvulla sukupuolta alettiin tarkastella myös sosiaalisesta näkökulmasta. Sosiaalinen sukupuoli muodostuu siitä, millaiseksi koemme oman sukupuolemme, miten sitä ilmaisemme, millaiset sukupuolten määritelmät olemme kulttuurissamme oppineet sekä miten niitä noudatamme. Sosiaalinen voi vastata tai olla vastaamatta biologista sukupuoltamme. Vuonna 1996 tuli esiin ajatus aistillisesta näkökulmasta, jossa sukupuolta ei tarkastella lainkaan biologinen–sosiaalinen-parin kautta. Aistillisella sukupuolella tarkoitetaan sitä, että ihminen muodostaa aistiensa kautta subjektiivisesti oman sukupuolisen kokemuksensa. Se on täysin subjektiivinen ja rajoittamaton asia, jolloin se ei voi myöskään olla ristiriidassa minkään kanssa. (Vilkkä 2010, 18–25.)

Sukupuoli nähdään helposti kaksijakoisena asiana, vaikka todellisuudessa ihminen voidaan harvoin määritellä yksiselitteisesti feminiiniseksi naiseksi tai maskuliiniseksi mieheksi (Vilkkä 2010, 17). Sukupuolen muunnelmista käy-

tään usein sukupuoli-vähemmistöt -kattokäsitettä. Se kattaa laajasti kaikki ihmiset, jotka kokevat jonkinlaista ristiriitaa biologisen ja sosiaalisen sukupuolensa välillä tai jotka eivät ole yksiselitteisesti miehiä tai naisia. Käsitteenä sukupuoli-vähemmistö saatetaan kuitenkin kokea arvolutuneena, koska vähemmistöt on helpompi unohtaa. Toisaalta sukupuoli-vähemmistö-sana sisältää niin suuren määrän erilaisia sukupuolen muunnelmia, että sen alle voi todennäköisesti sopia suurin osa ihmisistä. Sukupuoleltaan moninaisten niputtaminen yhden käsitteen alle voi aiheuttaa myös sen, että unohdetaan, kuinka moninaisesta ihmisjoukosta onkaan kyse erilaisine taustoineen, rooleineen ja arvoineen. (Aarnipuu 2008, 67–68.)

Sukupuoli-vähemmistöihin kuuluvat esimerkiksi transsukupuoliset, transgenderit, transvestiitit ja intersukupuoliset (Muu, mikä? Sukupuoli-vähemmistönuorten visio 2020 i.a, 4). Transsukupuolisuus tarkoittaa, ettei henkilö koe olevansa sitä sukupuolta, johon hänet on syntymässä määritelty ja johon hänet on kasvatettu. Transgender taas on henkilö, joka ei koe olevansa pysyvästi tai vakaasti joko mies tai nainen. Hän saattaa kokea olevansa sukupuoleton, sukupuoleltaan määrittelemätön, olevansa sukupuolten välissä tai molempia samanaikaisesti. Transvestiitti puolestaan haluaa pukeutua ajoittain vastakkaisen sukupuolen mukaisesti sekä ottaa vastakkaisen sukupuolen roolin. Intersukupuolisuus tarkoittaa sitä, ettei henkilön sukupuoli ole biologisesti yksiselitteisesti mies tai nainen. Sattumanvaraista vaihtelua voi olla geneettisen, anatomisen ja hormonaalisen sukupuolen välillä. (Vilka 2010, 26, 29, 40–41.)

Sukupuoli voitaisiin myös nähdä eräänlaisena jananä, jonka toisessa päässä on mies ja toisessa nainen. Tällöin transsukupuolisen biologian määrittelee hänet eri päähän tätä janaa kuin hän itse kokee kuuluvansa. Transgender voi puolestaan kokea olevansa tämän janan molemmissa päissä, janan keskivaiheilla tai täysin janan ulkopuolella. Intersukupuolisuuden kohdalla biologian perusteella ei voida yksiselitteisesti laittaa ihmistä janan kumpaankaan päähän. Erityisesti transsukupuolisuuteen ja transgenderiyteen viitataan sukupuoli-identiteettinä. Transvestiittisyyteen puolestaan viitataan usein sukupuolen ilmaisuna.

Kohtaamisilla ja kohtelulla on suuri merkitys sille, kuinka terve suhtautuminen ihmiselle kehittyi suhteessa sukupuolisuuteensa. Lähtökohtaisesti tarvitaan tasa-arvoisuutta, mahdollisuutta tutkia, määritellä ja ilmaista itseään sekä tarvittavaa tietoa. Ympäristön tarjotessa ihmiselle tarvittavat tiedot, tilaa ja tasa-arvoisuutta kykenee hän paremmin löytämään todellisen sukupuolisuutensa. Tämän mahdollistavaa toimintaa tulisi saada niin perheeltä, läheisiltä kuin ammattilaisiltakin. Näin ollen ammattilaisillakin tulee olla tarvittavat tiedot ja osaaamista, jotta he voivat toimia tukevasti ja hyvää kasvu ympäristöä luoden. (Vilkkä 2010, 85, 107–111, 135–149.) Sukupuoleen liittyvään minäkuvaan vaikuttavat myös keskustelut, joita käydään ikään kuin asianosaisten selän takana. Keskustelua käydään monilla tieteenaloilla ja yhteisöissä. (Aarnipuu 2008, 93–95.)

Sukupuolen ja sen moninaisuuden historiallisessa tutkimisessä on omat haasteensa. Käsitteiden käyttö, sukupuolten määritelmät sekä sukupuolen ilmaisut ja normit ovat muuttuneet aikojen saatossa, joten asioiden yksiselitteinen siirtäminen nykyaikaan on helposti virheellistä. Siitäkin huolimatta voidaan todeta sukupuolen moninaisuudella olevan koko lailla yhtä pitkä menneisyys kuin ihmiskunnalla. Sukupuolta on varioitu kautta historian, esimerkiksi noin 3500–2000 eKr. Kaksoisvirranmaassa eläneillä sumerilaisilla oli jumalatar Inanna, jolla oli kyky muuttaa mies naiseksi ja nainen mieheksi. Antiikin Kreikassa puolestaan kerrottiin tietäjistä, joka oli syntynyt mieheksi, mutta myöhemmin muuttui naiseksi ja osittain juuri elettyään kahdessa sukupuolessa sai viisautensa. Nuori keisari Varius Avitus Bassianus hallitsi Roomaa 200-luvulla, ja hänen kerrotaan pitäneen naiseksi pukeutumisesta ja toivoneen saavansa naisen sukuelimet. Myöhäiskeskiajan Euroopassa kerrottiin pyhimyslegendaa nuoresta morsiamesta, jolle Kristus kasvatti parran. Ruotsissa 1600-luvulla elänyt ja hallinnut kuningatar Kristina viihtyi mieheksi pukeutuneena, ja kansa epäili häntä ”hermafroditiksi”, eli intersukupuoliseksi. (Aarnipuu 2008, 21.)

Osana Muu, mikä – sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 -hanketta valmistui esite, jossa esitellään ne sosiaaliset ja lainsäädännölliset oikeudet, joita toivotaan sukupuolivähemmistöön kuuluvalla nuorelle vuoteen 2020 mennessä. Oikeuksia nähdään olevan kymmenen; oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön, oikeus tietoon, oikeus itsemäärittelyyn, oikeus määrätä ja päättää omasta kehos-

ta, lähipiirin oikeus tukeen, oikeus positiiviseen erityiskohteluun ja oikeus seksuaalisuuteen, oikeus mielenterveyspalveluihin, oikeus asialliseen ja asiantuntevaan palveluun sekä lailla turvattu elämä yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä. Oikeudella turvalliseen kasvuympäristöön tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että nuorella tulee olla oikeus elää pelkäämättä fyysisen tai henkisen turvallisuutensa tai hyvinvointinsa puolesta. Turvalliseen kasvuympäristöön kuuluu myös oikeus saada positiivista palautetta ja kannustusta sekä saada hyvää ja asiantuntevaa hoitoa oikeaan aikaan. Oikeudella tietoon tarkoitetaan sitä, että nuorten ja läheisten tulee saada tietoa sukupuolen moninaisuudesta esimerkiksi jo peruskoulun kautta. Oikeudella itsemäärittelyyn tarkoitetaan, että nuorella on oikeus määrittellä sukupuolensa itse tai olla määrittelemättä sitä, ja hänen toivomiaan käsitteitä tai nimiä sekä tapaansa ilmaista sukupuoltaan kunnioitetaan. (Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 i.a, 6–11.)

Esitteen oikeus määrätä ja päättää omasta kehostaan -kohdassa kerrotaan siitä, että nuorella on oikeus päättää omasta kehostaan, siihen liittyvistä toimista ja niiden tarpeellisuudesta sekä siitä, että hoitoa tulee voida tarjota myös alaikäisille. Toisaalta todetaan, että intersukupuolisten vauvojen kosmeettisesta genitaalikirurgiasta tulisi luopua. Viidennessä kohdassa kerrotaan siitä, että läheisille tulisi tarjota tietoa ja tukea asian käsittelemiseen, jotta he kykenevät tukemaan nuorta parhaalla mahdollisella tavalla. Oikeudella positiiviseen erityiskohteluun tarkoitetaan esitteessä sitä, että nuoren tulee esimerkiksi voida käyttää niitä saniteettitiloja, jotka hän kokee miellyttävimmiksi ja hänen toivomaansa etunimeä voitaisiin käyttää, vaikkei nimeä oltaisi vielä virallisesti vaihdettu. Oikeus seksuaalisuuteen viittaa siihen, että nuorella on oikeus määrittellä seksuaalisuutensa itse ilman, että sen ajatellaan olevan tietynlainen. Oikeus seksuaalisuuteen – kohtaan kuuluu myös, ettei jotain seksuaalisuuden kokemusta tai ilmenemistä osoiteta oikeammaksi kuin toista. (Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 i.a, 12–19.)

Koska sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori tai -lapsi kärsii tavallista useammin mielenterveysongelmista, toivotaan, että hänellä olisi myös oikeus sellaisiin mielenterveyspalveluihin, joissa sukupuolen moninaisuus tunnustetaan. Esitteessä toivotaan myös, ettei mielenterveyshoidossa hänen sukupuoliristiriitaan-

sa tai sukupuolen ilmaisuunsa puututa yrittämällä vaikuttaa hänen kokemuksiinsa tai tunteisiinsa. Oikeus asialliseen ja asiantuntevaan palveluun tarkoittaa, että nuorten elämässä toimivilla työntekijöillä tulee olla valmiudet kohdata sukupuolivähemmistönuori. Viimeisessä kohdassa käsitellään lainsäädännöllisiä asioita, kuten hedelmättömyyden vaatimista sukupuolen korjaamisessa sekä sukupuolivähemmistöön kuulumisesta kertovan erillisen maininnan lisäyksen tarpeesta väestörekisteriin. (Muu, mikä? Sukpuolivähemmistönuorten visio 2020 i.a, 20–25.)

2.2 Sukupuolen moninaisuus ja kristillisyyt

Tiia Aarnipuu (2008, 27–32) kirjoittaa niistä erilaisista tulkinnoista, joita Raamatun kertomuksista ja ajoista on aikojen saatossa tehty sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta. Hän toteaa, että Jumalaa kuvataan kirjoituksissa usein maskuliinisilla sanoilla, mutta on myös tekstejä, joissa häntä kuvataan äidillisenä tai naisellisena hahmona. Kristillisten kirkkojen virallisten tekstien ulkopuolella gnostilaisessa kirjallisuudessa Jumalaa saatetaan kuvata yhtä aikaa maskuliinisilla ja feminiinisillä käsitteillä. Joissain tulkinnoissa Jumalan nähtiin todella olevan sekä mies että nainen tai androgyyni olento. Näin myös luomiskertomusta on tulkittu monin eri tavoin. Osa on tulkinnut Jumalan luoneen ihmisen omaksi kuvakseen juuri mieheksi ja naiseksi, ei kahdeksi erilliseksi ihmiseksi, joista toinen on mies ja toinen nainen. Aatami on myös joissain tulkinnoissa nähty androgyynisenä olentona, joka syntiinlankeemuksen yhteydessä on menettänyt tämän alkuperäisen androgyynin olomuotonsa. Joissain tulkinnoissa on myös nähty, että aluksi on ollut olemassa eräänlainen alkuandrogyyninen olento, joka myöhemmin jaettiin mieheksi ja naiseksi. Myös Jeesuksen sukupuolisuutta on pohdittu historian saatossa. On mietitty, että Jeesus sai kaiken ihmisyytensä vain naisesta, Neitsyt Mariasta. Kristus on myös usein kuvattu teksteissä ja taiteissa myös feminiiniseksi esimerkiksi äidilliseksi hahmoksi istumassa aasin päällä naisen tavoin tai henkilönä, jolla on pienet rinnat. Myös Pyhä Henki on nähty sukupuolettomana tai jopa hieman feminiinisenä. Henkeä kuvaava kreikkankielinen sana *pneuma* on suvultaan neutraali ja hepreankielinen sana *ruah* puolestaan feminiini. (Aarnipuu 2008, 27–29.)

Vaikka Jumalan sukupuoli saatettiin nähdä moninaisena, oli sukupuolten välisen rajojen ylittäminen ihmisiltä kuitenkin kielletty. Siitä huolimatta esimerkiksi alkuseurakunnassa kasteen yhteydessä kaikki puettiin samanlaisiin miesten vaatteisiin, joten ristiinpukeutumista koskevaa kieltoa ei ole tulkittu tällöin kovin tiukasti. On myös olemassa legenda Teklasta, naisesta, joka Paavalin puheesta vaikuttuneena leikkasi hiuksensa, pukeutui miesten vaatteisiin ja lähti Paavalin luvalla opettamaan ja saarnaamaan. (Aarnipuu 2008, 29–32.)

Maailmalla kristillisissä kirkoissa ja hengellisissä yhteisöissä on käyty keskustelua sukupuolesta ja sen moninaisuudesta. Näissä keskusteluissa lausutut kommentit vaikuttavat erityisesti ihmisiin, jotka kokevat sukupuolen moninaisuutta sekä jakavat keskustelijoiden uskonnollisen vakaumuksen. Varsinkin valtauskontojen kommentteilla voi olla myös laajempia vaikutuksia joko suorasti tai epäsuorasti. Tämä näkyy esimerkiksi politiikassa. Se, miten kristillisissä piireissä asenoidutaan sukupuolen moninaisuuteen, määrittyy pitkälti sen mukaan, miten Raamattua tulkitaan. Suomalaiset kirkot, joitain herätysliikkeitä lukuun ottamatta, eivät ole toistaiseksi kommentoineet laajasti sukupuolen moninaisuutta. (Aarnipuu 2008, 95–97.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kannanotoista tai lausunnoista ei ole löydettävissä mitään selvästi sukupuolivähemmistöjä käsittelevää. Sukupuolivähemmistöjä koskevia asioita voidaan kuitenkin tulkita käsiteltävän, ainakin implisiittisesti, esimerkiksi seksuaali- ja perheetiikkaa koskevissa aineistoissa.

Kelley (i.a., 7, 24–26) kirjoittaa siitä, kuinka tukea hengellisesti sukupuolen moninaisuutta kokevaa ihmistä. Hänen mielestään kristillisen kirkon tulee ymmärtää sukupuolen moninaisuuden laajuus ja monimuotoisuus. Kristillisen kirkon työntekijöitä hän kehottaa kohtaamaan sukupuoleltaan moninaiset ihmiset rakkaudella, erityisesti mikäli kyseessä on nuori ihminen. Hän toteaa, että työntekijälle tullaan puhumaan luottaen, joten tuomitsemisen tai inhon ilmaiseminen voisivat tuhota tämän luottamuksen. Työntekijän on tarvittaessa kyettävä myös ilmaisemaan, että tarvitsee aikaa tiedon keräämiseen, jotta voi kohdata henkilön niin, että hänellä on tarvittavat tiedot asiasta. Samoin tulisi kuunnella juuri kyseisen henkilön henkilökohtainen kokemus ja tarina, sekä huomioida hänen koko elämäntilanteensa. Valmiita vastauksia jatkosta tai päätöksistä ei tulisi an-

taa. Samalla voi kannustavasti ohjata häntä kohti Kristusta. Tilanteessa tulee myös huomioida tarvittaessa koko seurakunta. Turhaa tietoa ei tule antaa, eikä asiasta pidä tehdä suurta numeroa, mutta on hyvä ymmärtää asian vaikuttavan kaikkiin. Olisi hyvä saada niin muut työntekijät kuin seurakuntalaisetkin samalle kannalle, etteivät eriävät mielipiteet aiheuta yhteisön jakautumista. (Kelley i.a, 7, 24–26.)

2.3 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arvopohja ja tavoitteet

Suomessa ei ole valtiokirkkojärjestelmää, mutta Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa voidaan kutsua kansankirkoksi. Kirkko ja valtio tekevät paljon yhteistyötä, mutta kirkko on monilta osin myös hyvin itsenäinen. Kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta määrätään kirkkolaissa, jonka sisällöstä päätetään kirkolliskouksessa. Kirkolla on itsenäinen julkisoikeudellinen asema sekä verotusoikeus, ja se saa myös osan yhteisöverosta. (Valtiokirkko purettu kansankirkoksi i.a.) Kirkon toimintaa ja tehtäviä ovat pyhät toimitukset, jumalanpalvelukset ja hengellinen elämä, lasten ja nuorten toiminta, sielunhoito, musiikki, diakonia, yhteiskunnallinen osallistuminen, lähetys ja kansainvälinen diakonia sekä kirkkojenvälinen toiminta (Luterilaisena olet osa laajaa ja aktiivista yhteisöä i.a.). Kirkon perustehtävänä on kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen ja tuoda elämään kestävä perusta, sekä rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta (Meidän kirkko - osallisuuden yhteisö i.a.).

Kirkon arvot, etiikka sekä periaatteet antavat meille käsityksen siitä mistä näkökulmasta kirkossa asioita ja henkilöitä tulisi tarkastella sekä kohdata. Ne rakentavat meille kuvaa siitä millä tavalla niiden noudattamiseen sitoutunut työntekijä voisi toimia. Joillain tavalla kirkon arvot, etiikka ja periaatteet voivat siis toimia ihmisille eräänlaisena lupauksena siitä kuinka asioihin ja henkilöihin suhtaudutaan kirkon piirissä.

Meidän kirkko - osallisuuden yhteisö -nimisessä strategiassaan vuoteen 2015 Suomen evankelis-luterilainen kirkko on määritellyt arvoikseen pyhän kunnioituksen, vastuullisuuden, oikeudenmukaisuuden ja totuudellisuuden. Pyhän kun-

nioitus sisältää kolmiyhteisen Jumalan kunnioittamisen, Jeesuksen ainoalaatuisuuden tunnustamisen, ihmisen näkemisen Jumalan kuvana ja syntisenä, sekä muiden uskontojen pyhyden kaipauksen tunnustamisen. Vastuullisuus sisältää lähimmäisestä huolehtimisen, luomakunnan varjelemisen, voimavarojen vastuullisen käyttämisen ja kohtuullisten elämäntapojen tavoittelun. Oikeudenmukaisuus puolestaan sisältää taistelun oikeudenmukaisuuden puolesta, heikkojen ja syrjäytyneiden oikeuksien puolustamisen sekä tasapuolisen ja kaiken tarkastelun kestävän asioiden ratkaisemisen. Totuudellisuus sisältää rohkean puhumisen Jumalasta, uskomisen ja elämisen niin kuin opettaa, sekä kirkon toiminnan pitämisen avoimena ja hallinnon läpinäkyvänä. (Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö i.a.)

Luterilaisen kirkon etiikassa puolestaan korostetaan omantunnon ja järjen käyttöä. Tärkeintä on pyrkimys hyvän tekemiseen ja pahan välttämiseen. Tulee siis toimia niin, että noudattaisi mahdollisimman hyvin kultaista sääntöä ja rakkauksen kaksoiskäskyä, eli tekisi muille niin kuin tahtois itselleen tehtävän sekä rakastaisi Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä kuten itseään. (Oppi ja etiikka i.a.)

Kristillisen ajattelun mukaan ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, joten jokaisen elämä on pyhä ja arvokas. Tämä yhdenvertainen ihmisarvo tulee ottaa huomioon ihmisiä kohdattaessa. Ihmisen ei tarvitse olla virheetön ja muista riippumaton, vaan erilaisuus ja keskinäinen tarvitsevuus tulisi hyväksyä. (Kristinuskon mukaan jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi i.a.; Tasa-arvoinen kirkko i.a.) Ihmisten perustava ruumiillinen ja seksuaalinen erilaisuus aiheuttaa kuitenkin arjessa jatkuvan haasteen toisen kunnioittamisessa. Historian saatossa asioita on tutkittu ja tulkittu monin eri tavoin, mutta nykyään hengellisyyden nähdään kietoutuneen erottomasti myös ihmisen ruumiilliseen olemukseen. Kristinuskon ei ole sukupuoleen sidottua tai sukupuolesta riippuvaa, vaan se elää meissä kaikissa tasapuolisesti. Tämä tasa-arvoajattelu läpäisee kirkon toiminnan lapsista aikuisiin. (Ihmisen hengellisyys on kietoutunut ruumiillisuuteen ja sukupuolisuuteen i.a.)

Korkeimpana periaatteena Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on, että kaikkea oppia on tutkittava ja arvioitava Jumalan pyhän sanan, ensisijaisesti Raa-

matun, kautta. Nykyaikaisia kysymyksiä tarkastellaan kirkon hallinnossa esimerkiksi kannanotoissa. Kannanotot voidaan niitä tutkineen Maarit Hytösen mukaan nähdä kolmivaiheisena prosessina. Eettisten kysymysten tullessa esiin ensimmäistä kertaa, kartoitetaan kirkon päättävissä elimissä miten Raamatun mukaan niihin tulisi suhtautua ja mitä Raamattu asiasta opettaa. Sen jälkeen tarkastellaan asian tilannekohtaisuutta, eli miten Raamatussa kyseessä oleva asia suhtautuu ajankohtaiseen tilanteeseen ja miten yhteiskunnalliset olosuhteet ovat muuttuneet. Lopuksi asiaa tutkitaan vielä opin, etiikan sekä ihmiskäsityksen valossa. (Oppi ja etiikka i.a.) Kirkolliskokouksessa ja kirkkohallituksen täysistunnoissa määritetään Valtioneuvostolle annettavat kannanotot. Ne liittyvät usein ministeriöiden lakiesityshankkeisiin. Kansainvälisiä suhteita, oppia ja henkilöstöpolitiikkaa käsitellään myös Kirkon sopimusvaltuuskunnassa, Kirkon ulkoasiain neuvostossa sekä piispainkokouksessa. (Miten kirkko ottaa kantaa? i.a.)

Suunnitellessaan tulevaisuutta kirkko määrittelee itselleen tärkeimmät kehityksen paikat. Tämän lisäksi suunnitelmat muovaavat raameja, joiden sisällä kehitys voi tapahtua. Suunnitelmat ja visioit luovat muutokselle mahdollisuuksia sekä suuntaa, mutta samalla saattavat myös sulkea jonkin osan muutoksen ulkopuolelle. Suunnitelmat ovat kuitenkin paikoin niin laajoja, että loppu peleissä niin kirkon jäsenille, työntekijöille kuin päättäjillekin jää tilaa tehdä omat tulkintansa siitä mitkä asiat suunnitelmiin voisivat sopia ja mitkä eivät. Se mitkä asiat muutokseen todella sisältyvät näkyvät tulevaisuuden päätöksissä ja toiminnoissa.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on nimennyt itselleen kuusi strategista suuntaviivaa vuoteen 2015. Ensimmäinen on hengellisen elämän vahvistaminen, johon kuuluu esimerkiksi monipuolisen jumalanpalveluselämän tarjoaminen, perheiden hengellisen elämän ja arjen tukeminen sekä oleminen avoin hengelliselle etsinnälle. Toisena on heikoista huolehtiminen ja maailmanlaajuisen vastuun kantaminen. Tähän kuuluu esimerkiksi heikoimmassa asemassa olevien puolustaminen hengellisessä keskustelussa, osallistuminen toimintaan luomakunnan, oikeudenmukaisuuden ja rauhan hyväksi, sekä tuki lähetystyölle ja kansainväliselle diakonialle. Seuraavana on kirkon jäsenyyden merkityksen vahvistaminen, johon kuuluu esimerkiksi jäsenten tavoittaminen useammin,

osallistujamäärien kasvattaminen ja työntekijäkeskeisestä ajattelutavasta luopuminen. Neljäntenä on viestin vieminen, joka sisältää esimerkiksi mediassa käytävään keskusteluun osallistumisen, sisäisen viestinnän kehittämisen ja hengellisen elämän tukemisen myös median välityksellä. Sen jälkeen on rakenteet, jotka palvelevat toimintaa. Ne sisältävät esimerkiksi työntekijöiden hengellisen kasvun tukemisen ja kirkon kehittämisen työpaikkana, sekä henkilöstörakenteen kehittämisen sellaiseksi, että strategia voidaan toteuttaa. Kuudentena on kirkon uudistumisen jatkuminen. Tähän kuuluu esimerkiksi toiminnan uudistaminen perustehtävälle uskollisena, toimintaympäristön muutosten seuraaminen ja rakenneuudistusten vaikutusten tutkiminen. (Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö i.a.)

Kirkon tulevaisuusselonteossa periaatteita tulevaisuuden kohtaamiseen ovat kirkon pysyminen uskollisena identiteetilleen, tunnustukselleen ja tehtävälleen, sen ykseyden toteutuminen moninaisuudessa, itsenäisenä pysyminen suhteessa valtiovaltaan ja oleminen avoimena vuoropuhelulle sekä oleminen tietoisena osana globaalia kristikuntaa. Tulevaisuusselonteossa määritellään myös kolme kirkkona olemisen tapaa; oleminen riittää, osallisuus on asiakkuutta ja kirkolla on vahva profiili. Ensimmäisessä kuvassa, joka on oleminen riittää, ratkaisevaa ei ole jäsenen aktiivisuus tai uskonnollinen mielenlaatu vaan yksinkertaisesti kirkon jäsenyys, jota arjessa eletään. Toisessa kuvassa, eli osallisuus on asiakkuutta, pyritään toimimaan asiakaslähtöisesti luoden erilaisia toimintamuotoja ja hengellisiä osakulttuureja. Kolmannessa kuvassa, jossa kirkolla on vahva profiili, jäseniltä edellytetään vahvaa sitoutumista ja profiili tulee pitää selkeän hengellisenä. Nämä kolme kuvaa tulisi yhdistää niin, että kirkolla on diakoninen vastuu kaikista, evankeliumia ilmaistaan kontekstin mukaan ja on olemassa vahva teologinen perusta. Tällöin kirkosta voisi tulla merkityksellinen. (Kirkko 2020-Tulevaisuusselonteko 2011, 6–16.)

2.4 Spiritualiteetti ja kirkon jäsenyys

Spiritualiteetti tarkoittaa hengellistä elämää sekä hengellisyyttä. Kyse voi olla yksittäisen henkilön omasta hengellisyydestä ja hengellisestä elämästä. Ky-

seessä voi olla myös jonkin kristillisen yhteisön hengellisen elämän tavoista ja tulkinnosta. Se voi siis tarkoittaa niin yksittäisen ihmisen jumalanpalveluksissa käymisestä ja rukoilusta muodostuvaa hengellistä elämää kuin yhteisön tapaa tulkita asioita sekä toimintatapoja. (Spiritualiteetti i.a.) Vuosien varrella ajatus spiritualiteetin määritelmästä on muuttunut paljon. Se muuttui yksilöllisemmäksi 1960- ja 1970-luvuilla. Nykyään voidaan ajatella, että spiritualiteetti on eräällä tavalla ihmisen tapa olla ja elää, ja se voi myös antaa vastauksia ihmisen olemisen syyhyn ja syvimpään olemukseen. Spiritualiteetti on usein uskonnollista sekä moraalista, ja sen lähtökohtana on ajatus siitä, että on olemassa jotain sellaista suurempaa, joka antaa elämällemme merkityksen. Nykyään spiritualiteetti painottuu enemmän kokemukseen kuin oppiin. (Kotila 2003, 18–20.)

Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului vuoden 2012 lopussa 76,4 % suomalaisista (Keitä kirkkoon kuuluu? i.a.). Suomalaisilla yleisiä tapoja kuvata vakaumuksellista ja uskonnollista identiteettiään vuonna 2011 olivat luterilainen, kristitty ja henkinen ihminen. Seuraavaksi yleisempiä olivat humanisti, uskova, uskonnollisesti liberaali, hengellinen ihminen, materialistinen ihminen, etsijä ja uskonnollinen ihminen. Niiden jälkeen tulivat agnostikko, kirkollinen, uskonnoton ihminen, uskovainen, ateisti, uskonnollisesti konservatiivi, pakana, uudestisyntynyt kristitty, karismaattinen kristitty, new agen kannattaja ja fundamentalisti. Samana vuonna 27 % suomalaisista uskoi kristinuskon Jumalaan, 23 % uskoi Jumalaan, joskin eritavalla kuin kirkko opettaa ja 17 % ei tiennyt uskoko Jumalaan vai ei. Suomalaisille kirkkoon kuulumiseen tärkeimmät syyt muodostuivat kirkon auttavasta roolista, kirkollisista toimituksista sekä kirkon roolista traditioiden säilyttäjänä. Haastettu kirkko - kirkon nelivuotiskertomuksen johtopäätöksissä päädytään siihen, että sitoutuminen kirkon oppiin on heikentynyt ja uskonnon harjoittaminen on vähentynyt. Johtopäätösten mukaan myös yhä useampi on epävarma jäsenyydestään, katsomuksellisilla elementeillä on merkitystä, ihmisiä tavoitetaan paremmin uudistamalla perinteitä ja on edettävä kohti osallistavaa yhteisöä. (Haastettu kirkko 2012, 41, 77, 407–416) Yleiset tutkimukset ja selonteot antavat kuvaa siitä millainen on suomalainen spiritualiteetti ja kirkkoon kuuluminen. Se antaa yleiskuvaa, johon yksittäisiä asioita voidaan vertailla.

2.5 Yhteisöllisyys

Yhteisöjä on monenlaisia. Ne voivat olla jonkin alueen tai paikan ympärille muodostuneita luonnollisia yhteisöjä joilla on omat päämäärät, tavoitteet, arvot ja normit. Yhteisöllisyys tarkoittaa näiden asioiden tiedostamista, jäsentämistä sekä näkyväksi tekemistä. Yhteisöllisyys on yhteisön kannalta sitä, että nähdään kaikkien jäsenten henkilökohtainen merkitys sekä arvostetaan moninaisuuden ja yhteistyön tarjoamaa vahvuutta. Yksilön kannalta yhteisöllisyys on luottamusta muihin yhteisön jäseniin, kokemus kuulumisesta yhteisöön sekä osallisuuden tunne. Yhteisöllisyys muodostuu jäsenten välisissä suhteissa ja vuorovaikutuksessa ja on ennen kaikkea mahdollisuus sekä voimavara. (Mitä yhteisöllisyys on? i.a.) Yhteisöllisyys määrittelee osaltaan sen kuinka hyvä meillä on olla jonkin yhteisön jäsenenä. Se myös synnyttää meille joko yhteenkuuluvuuden tai ulkopuolelle jääneen tunteen.

Tönniesin Gemeinschaft-Gesellschaft erottelun avulla voidaan tarkastella ihmisten tapaa liittyä yhteen. Sanojen suomentaminen ei ole ongelmaton, mutta Geimenschaftista voidaan käyttää esimerkiksi sanaa yhteisö ja Gesellschaftista sanaa yhteiskunta. Geimenschaft kuvastaisi yhteisöllistä liittymistä yhteen ja Gesellschaft puolestaan yhteiskunnallista. Geimenschaftissa jo yhteenliittymisen itsessään on päämäärä ja motiivina toimii luonnollinen tahto, esimerkiksi tunteet, vaistot ja vietiit. Gessellschaftissa taas yhteenliittymisen on väline jonkin ulkopuolisen päämäärän saavuttamiseen. Geimenschaftissa ihmiset välittävät toisistaan, tuntevat toisensa ja heillä on toisilleen merkitystä myös tulevaisuudessa, joten suhteet ovat intensiivisempiä. Geimenschaftiin kuuluu myös sopu ja yhteisymmärrys asioista, kun taas Gessellschaftissa keskeistä on vaihtokaupat ja sopimukset. Tämä käsitepari nähdään usein eräänlaisena hyvä-paha-jaotteluna. Tönniesin kuvaamia yhteisömuotoja ei kuitenkaan ole tarkoitettu löydettäväksi tai yritettäväksi löytää sellaisinaan mistään. Ne ovat enemmän muotoja, joihin verraten konkreettisia ja olemassa olevia yhteisöjä, sekä niiden ominaisuuksia voidaan tutkia ja tarkastella. (Sosiaalialan peruskurssi i.a.)

Pessi (2013, 7–17) selvitti tutkimuksessaan kirkon yhteisöllistä merkitystä yksilöllisen uskonnollisuuden keskellä. Selvisi, että merkitys liittyy erityisesti koke-

muksiin, arvoihin, totuuteen sekä niiden autenttisuuteen. Kokemukset ja riitit, erityisesti tunteita herättäneet, ovat merkittäviä yhteisöllisyyden tunteen kannalta ylläpitäen sitä. Nämä voivat olla esimerkiksi syitä siihen miksei kirkosta haluta erota, vaikkei muita syitä jäsenenä oloon tuntisikaan. Arvot jakautuvat kirkkoon liittyviin odotuksiin sekä kirkon arvojen ja omien arvojen suhteeseen. Kirkko nähtiin merkittävänä välittämisen arvojen levittäjänä ja toteuttajana. Tämä lisää luottamusta myös yksilöihin kirkon piirissä. Kirkon arvoihin nojautuminen ja niiden allekirjoittaminen voi tuntua hyvältä, vaikkei kirkko yhteisönä olisikaan muuten oman tuntuinen. Totuuden suhteen kirkolta toivottiin toisaalta tilaa muodostaa omat ajatuksensa ja mielipiteensä, mutta toisaalta siltä myös toivottiin viitekehystä, johon ajatuksia rakentaa. Kirkolta toivottiin vankkoja mielipiteitä joihin omiaan peilata. Kirkon sisäinen kiistely puolestaan työntää ihmisiä ulos yhteisöstä. Kaikkien näiden kohdalla toivottiin autenttisuutta niin suhteessa yksilön kuin yhteisöönkin. Kirkon yhteisöllisyyden merkitys muodostuu siis sen tarjoamista kokemuksista, edustamisesta ja toteuttamisesta arvoista sekä toisaalta tilan antamisesta, mutta myös selkeistä vastauksista siihen, mitä se instituutiona ajattelee. (Pessi 2013, 7–17.)

2.6 Odotusten ja kokemusten muodostama tyytyväisyys

Tyytyväisyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi liiketalouden teorioiden avulla. Vaikka teoreettinen lähtökohta onkin liiketalouden puolelta, katson, että se vastaa joiltain osin hyvin myös tämän tutkimuksen tarpeisiin. Sen avulla voidaan tarkastella sukupuolivähemmistöön kuuluvien kokemuksia ja odotuksia kirkossa, niihin vaikuttavia asioita sekä niiden suhteen muodostamaa tyytyväisyyttä.

Käytettyään jotain palvelua asiakas on siihen joko tyytyväinen tai tyytymätön (Ylikoski 2000, 149). Tyytyväisyys sanaan yhdistyy aina sen vastaparina toimiva tyytymättömyys. Tässä teoriassa tyytyväisyyden aste nähdään muotoutuvan odotusten ja kokemusten suhteesta. Kokemukset voivat alittaa, ylittää tai vastata odotuksia. Tämä määrittää sen, kuinka tyytyväisiä asiaan ollaan. (Rope & Pöllänen 1994, 29.)

Odotukset voidaan jakaa kolmeen erilaiseen lajiin; ihanneodotuksiin, ennako-odotuksiin sekä minimiodotuksiin. Ihanneodotukset muodostuvat henkilön oman arvomaailman mukaan. Ne kertovat mitä hän tämän arvomaailman perusteella toivoisi esimerkiksi joltain yritykseltä tai tuotteelta. Nämä toiveet ovat usein kuitenkin niin vaihtelevia ihmisten välillä tai epärealistisia, ettei niitä täysin voida koskaan toteuttaa. Sen sijaan on tärkeää miettiä, mitkä niistä pyritään toteuttamaan ja missä suhteessa. (Rope & Pöllänen 1994, 30–31.)

Ennako-odotukset puolestaan tarkoittavat sitä odotustasoa, joka henkilöllä on etukäteen esimerkiksi yrityksestä ja tuotteesta. Se on käsitteisällöllisesti siis sama asia kuin imago. Ennako-odotuksiin vaikuttavat toimiala, liikeidea, markkinoinnilliset peruselementit, markkinointiviestintä, julkisuus, kokemukset sekä suusta–suuhun -viestintä. Toimialalla tarkoitetaan sitä, millä alalla toimitaan, liikeidealla sitä mitä tehdään ja markkinoinnillisilla peruselementeillä esimerkiksi logoa. Markkinointiviestinnällä puolestaan tarkoitetaan sitä kuvaa joka itsestään annetaan, julkisuudella esimerkiksi median antamaa kuvaa, kokemuksilla asiakkaan aiempia kokemuksia ja suusta–suuhun – viestinnällä muiden ihmisten kertomia kokemuksia. Nämä tekijät vaikuttavat myös toinen toisiinsa. Jokainen henkilö myös peilaa näitä omaan arvopohjaansa. Esimerkiksi yritys voi myös itse vaikuttaa siihen, millainen ennako-odotus siitä luodaan. Mikäli pyritään luomaan matalat ennako-odotukset, kokemukset voivat todennäköisemmin vastata tai ylittää sen, mutta toisaalta se antaa myös esimerkiksi kyseisestä yrityksestä vähemmän houkuttelevan mielikuvan. Mikäli ennako-odotukset luodaan korkeiksi, houkuttelevuus on toki suurempi, mutta on suurempi riski, ettei kokemus lopulta vastaa odotuksia. (Rope & Pöllänen 1994, 31–35.)

Minimiodotukset ovat se vähimmäistaso, jota esimerkiksi yritykseltä tai tuotteelta vaaditaan. Minimiodotukset ovat aina henkilökohtaisia, tilannekohtaisia, toimialakohtaisia sekä yrityskohtaisia. Henkilökohtaisiin seikkoihin kuuluvat esimerkiksi persoonallisuus, arvostukset sekä kasvatus. Tilannekohtaisiin seikkoihin kuuluvat esimerkiksi tarjonta, ostotilanne ja ympäristö. Toimialakohtaisia seikkoja ovat esimerkiksi kilpailutilanne, toimiala sekä palvelullinen kehitysaste. Yrityskohtaisuutta ovat muun muassa liikeidea ja markkinointi. (Rope & Pöllänen 1994, 35–38.)

Se, kuinka kokemukset vastaavat edellä selitettyä odotusta vaikuttaa siihen, miten tyytyväisiä tilanteeseen ollaan. Tyytyväisyysaste voidaan jakaa kolmeen perusluokkaan. Aliodotustilanteesta tulee asiakkaalle myönteinen kokemus, tasapainotilanteessa odotukset vastaavat kokemusta ja yliodotustilanteesta tulee asiakkaalle kielteinen kokemus. Myönteinen kokemus voi olla joko lievä tai vahva, samoin kielteinen kokemus. (Rope & Pöllänen 1994, 38–39.)

Myönteisistä kokemuksista seuraa, että odotustaso kasvaa, asiakassuhde voi vahvistua ja asiakas saattaa kertoa asiasta eteenpäin. Kielteisistä kokemuksista puolestaan seuraa, että ennakko-odotukset laskevat, asiakassuhde saattaa laskea ja asiakas voi kertoa asiasta eteenpäin. Seurauksiin luonnollisesti vaikuttaa myös se, onko kokemus lievästi vai vahvasti myönteinen tai kielteinen. Vahvasti kielteisen kokemuksen annetaan usein näkyä ja kuulua vahvemmin, kun taas lievästi kielteisen kokemuksen jälkeen ei välttämättä esimerkiksi omatoimisesti valiteta asiasta. Mikäli taas asiasta sanomiseen ei ole mahdollisuutta, saattaa asiakassuhteen päättäminen olla silloin ainoa ratkaisu ilmaista pettymystä. Samoin lievästi myönteisen yllätyksen seuraukset voivat olla hienovaraisempia kuin vahvasti myönteisen kokemuksen. Vahvasti myönteisiä kokemuksia tapahtuu varsin harvoin ja silloinkin erikoisemmissa tilanteissa. Odotusten mukaisen kokemuksen seurauksiin vaikuttaa vahvasti se, millaiset odotukset ovat olleet. Mikäli odotukset ovat olleet korkeat, voi asiakassuhde helposti kiinteytyä. Keskimääräisten ennakko-odotusten toteutumisella ei välttämättä ole suurempia seurauksia. Matalien ennakko-odotusten toteutumista puolestaan ei voi pitää onnistumisena. (Rope & Pöllänen 1994, 39–46.)

Asiakastyytyväisyyden tutkimisella ja tarkastelulla voidaan selvittää mitkä asiat juuri tässä tapauksessa vaikuttavat asiakastyytyväisyyteen. Toiseksi voidaan selvittää, millä tasolla asiakastyytyväisyys on tällä hetkellä. Kolmanneksi voidaan miettiä mitä voitaisiin tehdä, mikäli asiakastyytyväisyyteen tahdotaan muutosta. Tämän jälkeen voidaan myös seurata kuinka asiakastyytyväisyys muuttuu ajan saatossa. Näin voidaan parantaa asiakastyytyväisyyttä. (Ylikoski, 2000. 156)

Tyytyväisyys muodostuu siis odotusten ja kokemusten suhteesta, eli siitä kohtaavatko ne. Mikäli kokemus ei vastaa odotuksiamme niin petymme emmekä ole tyytyväisiä. Mikäli kokemus sen sijaan ylittää odotuksemme niin ilahdumme ja olemme tyytyväisiä tilanteeseen. Niin pettymys kuin ilahtuminen voi olla lievä tai voimakas riippuen siitä kuinka suuri ero odotuksillamme ja kokemuksella on ollut. Mikäli odotuksemme toteutuvat niin tyytyväisyytemme riippuu siitä olemmeko odottaneet paljon vai emme. Odotuksiimme puolestaan vaikuttaa monet asiat, joihin osaan niiden kohde voi vaikuttaa, mutta osaan ei. Tyytyväisyyteen voidaan vaikuttaa saamalla odotukset ja kokemukset kohtaamaan. Pettymys voidaan siis estää, joko laskemalla odotuksia tai parantamalla kokemusten laatua. Tyytyväisyyden tutkimisen avulla tämä voidaan toteuttaa, koska tiedetään nykytilanne sekä siihen vaikuttavat asiat.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Tutkimuksessa on aina ilmiö, jota tarkastellaan jostain näkökulmasta. Tutkimukseen kuuluu myös olennaisena osana tutkimusongelma, joka ratkaistaan tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymyksiä voi olla yksi tai useampia ja löytämällä vastaukset niihin, saadaan ratkaistua tutkimusongelma. (Kananen 2010, 16–19.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa sukupuolivähemmistöön kuuluvien näkökulmasta. Tutkimuksen aiheena on sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotukset ja kokemukset Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Tarkoituksena on selvittää, millaisia odotukset ja kokemukset ovat ja kuinka tyytyväisiä niiden luomaan tilanteeseen ollaan. Lisäksi pyrin selvittämään mitä tyytyväisyyden parantamiseksi tai muuttamiseksi voisi tehdä sekä millainen ryhmä sukupuolivähemmistöt on Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Tutkimusongelmanani ovat siis sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotukset ja kokemukset kirkossa sekä niihin vaikuttaminen.

Tavoitteenani on saada luotua yleiskuva sukupuolivähemmistöön kuuluvien odotuksista ja kokemuksista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa sekä heidän tyytyväisyydestä niiden luomaan tilanteeseen. Tavoitteenani ei ole määrittellä, mikä on oikein ja mikä väärin tai mitä tulisi tehdä. Sen sijaan tarkoitukseni on kertoa asiasta haastateltavien näkökulmasta sekä vastausten ja teorian avulla selvittää, mitä kirkko voisi mahdollisesti tehdä, mikäli se tahtoo vaikuttaa tilanteeseen. Tutkimus tarjoaa näin kirkolle mahdollisuudet oman työnsä arviointiin sekä mahdollisten muutosten suunnitteluun.

3.2 Menetelmän valinta

Mikäli ilmiö on tuntematon, eikä siitä ole aiempia tutkimuksia tai tietoa, tulee käyttää kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta (Kananen 2010, 41). Kvalitatiivista tutkimusta käytetään usein myös silloin, kun tahdotaan antaa ääni jollekin tietylle ihmisryhmälle ja kertoa heidän omia tulkintojaan (Hakala 2010, 21). Su-

kupuolivähemmistöistä Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ei ole löydetävissä vastaavaa tutkimusta tai muutakaan sitä käsittelevää kirjallisuutta tai teoriaa. Ilmiö on siis tältä osin tuntematon. Tässä tutkimuksessa myös annetaan tietylle ihmisryhmälle mahdollisuus kertoa heidän odotuksistaan, kokemuksistaan ja tulkinnoistaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen käyttö oli näin ollen perusteltu ja hyvä valinta.

Kun halutaan tietää, mitä joku tai jotkut ajattelevat jostakin asiasta, on luonnollisesti yksinkertaisinta kysyä sitä häneltä tai heiltä itseltään, eli tehdä haastattelu. Erilaisia haastattelutyyppejä puolestaan on monia. Voidaan esimerkiksi pohtia sitä, kuinka tarkasti haastattelu on etukäteen suunniteltu ja kuinka vahvasti haastattelija ohjaa tilannetta. Silloin, kun haastattelija on etukäteen päättänyt ainoastaan teemat, jotka hän haluaa käydä haastateltavien kanssa läpi, mutta järjestyksellä tai laajuudella ei ole väliä, on kyseessä teemahaastattelu. (Eskola & Vastamäki 2010, 26–29.) Teemahaastattelussa ilmiötä katsotaan eri kulmilta, eli eri teemoista, jotta saadaan ilmiöstä parempi käsitys ja päästään paremmin sen ytimeen (Kananen 2010, 52–53). Tutkittaessa sukupuolivähemmistöjen tyytyväisyyttä kirkossa haastattelu on luonnollisin aineistonkeruumenetelmä. Haastattelun saadaan tietoa suoraan sukupuolivähemmistöön kuuluvilta. Teemahaastattelu puolestaan mahdollistaa sen, että päästään aiheen asiantuntijoita eli haastateltavia kuunnellen haastattelussa mahdollisimman lähelle totuutta ja ilmiön ydintä. Tarkemmin strukturoitu haastattelu rajoittaisi haastateltavia liikaa, jolloin oleellisia asioita saattaisi jäädä mainitsematta.

3.3 Aineiston hankinta

Toteutin haastattelut touko–kesäkuussa 2013. Teemahaastattelun mukaisesti olin määritellyt haastatteluun teemat, joita haastattelussa käsitteisin (liite 1.) Haastattelun rakenne ja kysymykset muotoutuivat kuitenkin aina pitkälti haastateltavan mukaan.

Haastateltaviksi olisi hyvä saada ihmisiä, joita tutkimuksen ilmiö koskettaa (Kananen 2010, 54). Haastateltavaksi tutkimukseen haettiin ihmisiä, jotka kokevat

kuuluvansa sukupuolivähemmistöön ja kuuluvat Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Haastateltavien iällä, asuinpaikkakunnalla tai roolilla kirkossa ei ollut merkitystä. Haastateltavia haettiin internetin välityksellä monien väylien kautta, kuten sosiaalisessa mediassa, sukupuolivähemmistöjä käsittelevissä tiedotusvälineissä sekä järjestöjen ja yhteisöjen kautta. Haastattelusta lähetetty tiedote on työssä liitteenä (Liite 2.). Haastateltavien rajaus pidettiin tietoisesti laajana, jotta saataisiin erilaisten haastateltavien kautta aiheesta laajasti realistista tietoa.

Haastatteluja tehtiin yhteensä kuusi. Yhdessä haastattelussa kuitenkin selvisi haastateltavan olevan alaikäinen, eikä haastattelun käyttöön saatu hänen vanhemmiltaan lupaa, joten lopulta käytettäviä haastatteluja oli viisi. Jäljelle jäi yksi alaikäinen haastateltava, jonka vanhemmilta saatiin lupa haastattelun tekemiseen ja käyttämiseen. Haastateltavien kirjo oli niin heidän sukupuoli-identiteetinsä ja sukupuolen ilmaisunsa kuin roolinsa kirkossa suhteen laaja. Roolilla kirkossa viitataan esimerkiksi asemaan, kuten jäsen, aktiivi tai työntekijä. Alla on nähtävissä taulukko, johon on muotoiltu haastateltavien omat määritelmät sukupuoli-identiteetistään tai sukupuolen ilmaisustaan sekä ikäryhmät. Heidän käyttämänsä kuvaukset sukupuoli-identiteetistään ja sukupuolen ilmaisustaan on selitetty tarkemmin luvussa 4.1.

TAULUKKO 1. Haastateltavien tunnisteet, määritelmät sukupuoli-identiteetistään / sukupuolen ilmaisustaan sekä ikäryhmät.

Haastateltavat		
Haastateltavan tunniste	Oma määritelmä sukupuoli-identiteetistään / sukupuolen ilmaisustaan	Ikäryhmä
H1	Transgender	18 – 25-vuotias
H2	Transsukupuolinen	18 – 25-vuotias
H3	Gender queer	18 – 25-vuotias
H4	Transvestiitti	yli 25-vuotias
H5	FTM (Female to male)	alle 18-vuotias

Haastattelupaikan valinnassa suositellaan huomioimaan haastateltavien näkökulma. Paikan valinnassa tulee ottaa huomioon myös käytännön asiat, kuten erilaiset häiriötekijät ja välineistön käyttö. (Eskola & Vastamäki 2010, 29–31.) Tutkimuksen haastattelut suoritettiin haastateltavien toivomissa rauhallisissa paikoissa. Jokaiselle haastattelulle oli myös varattu riittävästi aikaa, eivätkä paikka tai aikataulut aiheuttaneet rajoitteita yhdessäkään haastattelussa. Haastattelujen kestot vaihtelivat reilusta puolesta tunnista reiluun tuntiin ja ne tallennettiin nauhurilla litterointia varten.

3.4 Aineiston analysointi

Haastatteluista muotoutui litteroituina 43 sivua tekstiä, fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1. Analyysin tein aineistolähtöisesti. Eskolan ja Suorannan (2000, 19, 159–164, 174) mukaan aineistolähtöisessä analysoinnissa lähdetään liikkeelle saadusta aineistosta, jonka ympärille teoria lopulta muotoutuu. Laadullisten aineistojen analysointiin on monia eri tapoja. Näitä tapoja ovat kvantifioiminen, teemoittelu, tyypittely, sisällön erittely, keskusteluanalyysi sekä diskursiiviset analyysitavat. Teemoittelussa aineistosta muodostetaan tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, joiden esiintymistä ja ilmenemistä aineistoissa voidaan sitten vertailla. Aineistona toimivasta tekstimassasta tulee siis ensin löytää tutkimuksen kannalta olennaiset aiheet ja sen jälkeen eroteltava ne. Aineistosta poimittujen aiheiden avulla voidaan esittää tutkimusongelma kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. (Eskola & Suoranta 2000, 19, 159–164, 174.) Valitsin analysointitavaksi teemoittelun, mikä on luonteva ratkaisu teemahaastattelun analysointiin. Luetuani aineiston merkitsin keskusteltavat aiheet vastausten viereen omin sanoin, merkitsin tärkeimmät asiat vastauksista värikynällä ja lopulta yhdistin kaikkien haastattelujen tiedot muodostuneiden yhteisten teemojen alle. Nopeasti aineiston pohjalta alkoi muodostua uudet, haastattelun teemoista poikkeavat, teemat ilmiön hahmottamiseen. Tämä on hahmoteltuna liitteenä olevissa taulukoissa (Liite 3; Liite 4; Liite 5).

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta haastateltavien kirjo oli laaja. He määrittelivät sukupuoli-identiteettiään ja sukupuolen ilmaisuaan laajasti eri tavoin. Neljä viidestä ei kuitenkaan pitänyt käsitteistä tai itsensä määrittelemisestä käsittein, vaikka kykenivätkin antamaan jonkin itseään kuvaavan käsitteen.

Sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun nimeämistapa oli haastateltavilla yksilöllinen. Nimeämisenä käytettiin omia sanoja ja tarvittaessa sopivimmilta tuntuvia käsitteitä. Esimerkiksi arkikäytössä on monia eri käsitteitä sille, miten määrittelee sukupuoli-identiteettinsä joko mieheyden ja naiseuden väliin, niiden sekoitukseksi, joksikin muuksi tai koko sukupuoli-käsitteen ulkopuolelle. Yksi haastateltavista määritteli omalla kohdallaan sen transgenderiydeksi niin, että kokee mieheyden ja naiseuden itsessään vahvasti ja toisiinsa limittyneenä. Toinen haastateltava koki tällä hetkellä itselleen mieluisampana ja parhaiten kuvaavana gender queer -käsitteen, jonka kertoi toimivan hänelle eräänlaisena kattokäsitteenä, joka kuvaa kaikkea, mikä ei mene perinteisen mies–nainen–hetero-tyyppisen ajattelun alle. Yksi haastateltavista määritteli kuuluvansa sukupuolivähemmistöön, koska on transsukupuolinen ja toinen kuvasi syntyneensä väärään ruumiiseen ja käytti FTM (female to male) -käsitettä, joka tarkoittaa transmiestä. Eräs haastateltava puolestaan kertoi olevansa transvestiitti, eli harrastavansa pukeutumista vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin sekä laittautumista.

Haastateltavat, jotka eivät pitäneet käsitteistä tai itsensä määrittelemisestä niiden avulla, näkivät käsitteet sekä niiden määritelmät rajaaviksi ja kahlitseviksi. Käsitteet sisältävät niiden kuvaamiseen käytettyjen määritelmien kautta rajat, joiden sisälle tulisi mahtua. Kolme viidestä mainitsi tämän tuntuvalta ahdistavalta ajatukselta. Kaksi näki määritelmien ja käsitteiden myös muodostavat riskin siitä, että ihmistä ei enää nähdä käsitteen tuoman leiman takaa. Yksi haastateltavista puolestaan näki määritelmien helpottavan kanssakäymistä muiden ihmis-

ten kanssa. Niiden tuomat rajat auttavat hänestä muita käsittämään mistä on kyse.

Mähän en yleisesti hirveesti tykkää semmosesta, että on laatikoita ja sitten ihmiset laitetaan niihin laatikoihin. (H6)

No, mä pidän termeistä sen takia, että ne helpottaa kanssakäymistä, koska jos rupee vaan mutuilee niin sit yleensä ei tuu ymmärrettäviksi kovinkaan helposti. (H1)

Haastatteluissa oli suurta vaihtelevuutta siinä, milloin ja kuinka usein oma sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu tuli ilmi haastattelun aikana. Kaksi viidestä mainitsi sen heti alkuun, kun pyysin kertomaan itsestä aivan yleisesti. Kolme viidestä keskusteli aiheesta vain kysyttäessä. Tähän voivat vaikuttaa niin näkemys omasta sukupuoli-identiteetistään kuin asian julkisuus. Mitä helpommin sukupuolivähemmistöön kuuluminen tuli ilmi ja/tai toi haasteita haastateltavien arjessa, kuten saniteettitilojen valinnassa tai kyselylomakkeita täyttäessä, ja ihmisten välisissä kohtaamisissa, sitä useammin ja nopeammin he asian mainitsivat myös haastattelussa.

4.2 Spiritualiteetti ja kirkkoon kuuluminen

Spiritualiteetti ja kirkkoon kuuluminen ilmenivät haastatteluiden perusteella useilla erilaisilla tavoilla. Haastateltavat määrittelivät uskonnollisuuttaan sekä suhdettaan uskoon, uskontoon ja kristittynä elämiseen monin eri tavoin. Yksi haastateltavista määritteli itsensä hengelliseksi, toinen uskovaiseksi kristityksi, kolmas sanoi suhteensa uskoon olevan läheinen, neljäs sanoi, ettei usko ja viides totesi uskovansa, muttei niin kuin kirkko opettaa. Neljä viidestä mainitsi erikseen kristillisyyden näkyneen kasvatuksessaan tai perheensä elämässä. Hengellisyyden mahdollisuuden merkitys ihmisten elämässä tai yhteisössä nähtiin suurena, vaikka uskolla, uskonnolla tai kristittynä elämisellä ei olisi suurta merkitystä haastateltavan omassa elämässä.

No tota, mä oon hirveen hengellinen ihminen ja en kiellä sitä, että olen viettänyt etsikkoaikaa viime aikoinakin, enkä mä siis päätyne mihkään sen suuremmin, mutta kuulun kirkkoon. Itse asiassa vä-

hän, ehkä poliittisista syistä, koska mä uskon, että sisältäpäin voi vaikuttaa ei ulkoapäin. Mutta tota, oon saanut ev.lut.kasvatuksen, no, ehkä vähän värittyneen - - Olen saanut kuitenkin, että kaikki on käyty läpi; kaikki riparit ja kaikki. (H1)

Neljä haastateltavista oli ollut tai oli yhä töissä tai vapaaehtoistoiminnassa kirkon piirissä. Kaikki olivat myös osallistuneet elämänsä aikana kirkon toimintaan kuten rippikouluun, jumalanpalveluksiin, nuorten toimintaan ja kirkollisiin toimiin. Kaksi viidestä kertoi osallistuvansa kirkon toimintaan useasti sekä laajasti ja kolmella osallistuminen puolestaan oli satunnaisempaa. Kolme haastateltavista mainitsi erikseen miksi kuuluu kirkkoon. Kahdelle haastateltavista syynä olivat asioihin vaikuttaminen sisältäpäin ja muut poliittiset syyt, ja toiselle heistä lisäksi se, ettei parempaakaan ratkaisua ole löytynyt. Kolmannelle syynä puolestaan oli kirkkoon kuulumisen merkittävä rooli yhteiskunnassa esimerkiksi hautaamisen ja kirkkohäiden kautta. Kolmelle haastateltavista kirkko oli merkityksellinen juuri yhteisönä, kun taas kahdelle juuri yhteisönä kirkko tuntui turhalta tai negatiiviselta. Neljä haastateltavaa koki, että kirkon tulisi tulla lähemmäs ihmisiä ja toimia enemmän konkreettisesti ihmisten elämässä. Kaksi haastateltavista näki kirkon myös turhan vanhanaikaisena arvoiltaan ja toiminnaltaan.

No, siis kyllä mä sitä [Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa] niin ku arvostan kyllä ja näen siinä potentiaalia, mutta se, että se tosiaan on semmosta vähän niin ku sellasta jahkaamista monella osin ei niin ku mistään. Se on enemmän just sellasta teologista. Niin ku sellasta, että mä näkisin, että se usko on enemmän niin ku konkretiaa ja ihmisten parissa tapahtuvaa ku tuhansia vuosia vanhoja kirjojen selaamista ja pähkäilemistä. (H3)

Haastateltavien suhteet uskontoon, uskonnollisuuteen, kristittyinä elämiseen sekä Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon eroavat siis toisistaan selvästi. Samoin heidän näkemyksensä uskonnollisuudesta ja Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta eroavat toisistaan. Kaikille on kuitenkin yhteistä se, että he ovat osallistuneet kirkon toimintaan ja osaavat määritellä, mihin toimintaan tahtovat osallistua myös jatkossa. Jokainen oli myös miettinyt omaa suhdettaan uskoon ja kirkkoon. Suurin osa oli myös toiminut vapaaehtoisesti tai palkattuna kirkon töissä.

4.3 Odotukset reaktioista ja mielipiteistä

Haastateltavien odotukset, eli oletukset siitä, kuinka kirkon piirissä reagoidaan heidän sukupuoli-identiteettiinsä ja sukupuolen ilmaisuunsa sekä mikä on kirkon mielipide sukupuolivähemmistöistä yleisesti, ovat negatiivisten ja positiivisten odotusten tasapainoilua. Kaikilla haastateltavilla oli niin negatiivisia kuin positiivisiakin oletuksia ja odotuksia. Näihin vaikuttivat niin erilaiset kokemukset kuin erilaisten tahojen tarjoama tieto ja mielikuvat. Tätä havainnollistaa luvun lopussa oleva kuvio 1.

Negatiiviset odotukset, kuten pelko tuomitsemisesta tai syrjimisestä ja oletus ymmärtämättömyydestä, rakentuivat eniten median luomalle kuvalle. Kahdella viidestä oli myös kokemuksia siitä, että tuttavilla oli huonoja kokemuksia kohtaamisista kirkon parissa. Kolmella viidestä oli myös esimerkiksi rippikoulusta tai isoskoulutuksesta itsellään ikäviä kokemuksia, jotka saattoivat heijastua odotuksiin myös haastattelun aikana. Mikäli omien negatiivisten kokemusten jälkeen oli päässyt kokemaan myös enemmän positiivisia kohtaamisia, negatiivisen kokemuksen vaikutus odotuksiin oli haastattelun aikana pienempi. Kokemuksia käsittelemme tarkemmin luvussa 4.4.

- - niin ku joku tää [maininta julkisuudessa esillä olleesta suomalaisesta kristitystä], joka on ihan pohjanoteeraus kiihkouskovaisesta, että se on menny niiden osalta niin pelleilyksi, että se tavallaan herättää sitä, ettei ole luottoo ylipäättänsäkään enää kirkkoon, kun siitä on lähinnä tullu sellanen vitsi koko hommasta. (H2)

- - aika moni mun sukupuolivähemmistö - ystävät ja tuttavat ovat myös seksuaalivähemmistöjä ja sehän on aika esillä ollut viime aikoina ja muutenkin niin kirkon piirissä, että aika monella on aika negatiivinen näkemys kirkosta - - mun mielestä se on vaan surullista, koska sen ei tarvitsisi mennä niin, että yks ainut asia leimaa kokonaisen uskonnon pois. Vielä huolestuttavampaa kuin se, että ihmiset lähtee pois kirkon piiristä niin on, että ihmiset sanoutuu irti siitä hengellisyydestä ylipäättänsä, koska sitä pidetään sellaisena jyrkkänä kieltävänä ja rajaavana tahona, niin kuin tälläset kirjauskonnot mielletään nykyään - - koska kyllähän tollaset asiat vaikuttaa vaikkei siinä olisikaan yhteisö läsnä niin sen uskonnon tietyt yleiset arvot mitkä mieltää, niin ne rajaa - - siihen vaikuttaa tietysti jokaisen omat kokemukset siitä millaista se nyt oli sitten aikoinaan vaikka rippikoulussa tai pyhäkoulussa tai muualla, niinkin perus kuin joku joulukirkko. (H1)

Positiiviset odotukset ja oletukset, kuten oletus ymmärtävästä ja suvaitsevasta asenteesta sekä luottamus kohtaamisten turvallisuuteen, perustuivat eniten aiempiin positiivisiksi koettuihin kohtaamisiin. Erityisesti sellaiset kohtaamiset, joissa haastateltavan sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu on tullut ilmi ja vastaanotto on koettu positiiviseksi, vaikuttavat positiivisesti odotuksiin ja oletuksiin. Myös kirkon opin ja kristillisen etiikan tunteminen vaikutti odotuksiin positiivisella tavalla. Osalle käsitys kirkon opista, sen sisällöstä sekä kristillisestä kirkosta ja etiikasta muodostikin aiempien kokemusten rinnalle vahvan pohjan odotuksen positiivisuuteen.

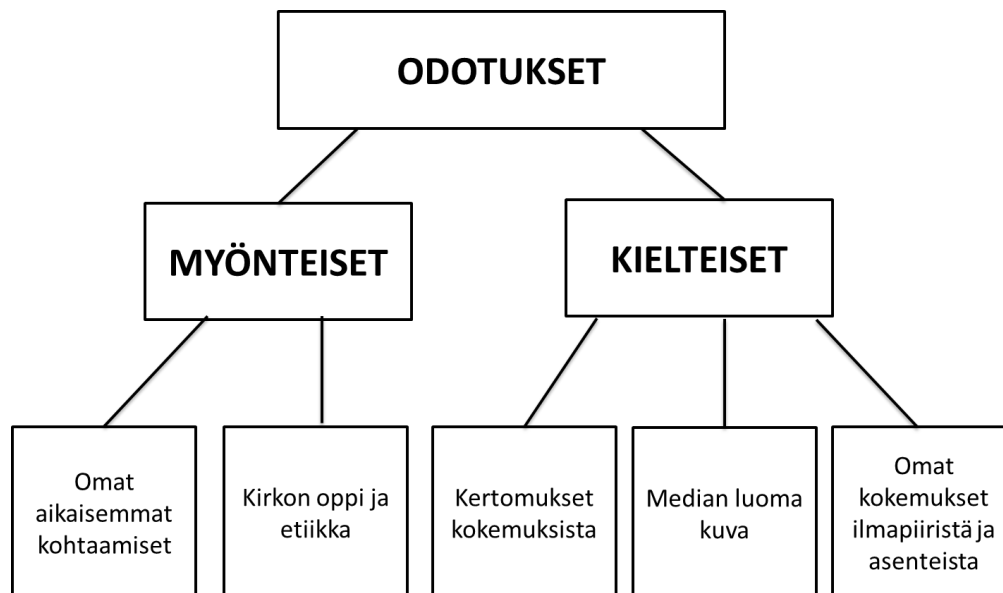
No, yleisesti kuitenkin luottamus tollasiin kaikkiin seurakunnankin työntekijöihin on semmonen, ja mulle on kuitenkin tullu vuosien varrella se, että ne yleensä hyväksyy ja niiden kanssa voi puhua ja ne ymmärtää, niin sitten jos tulisi sellanen ihminen, joka ei ymmärtäisi, niin se voisi olla niin ku silleen henkisesti aika kova kolaus. (H2)

- - jos Kristuksessa ei ole juutalaista eikä kreikkalaista, eikä miestä eikä naista ja näin, niin miksi sitten jotenkin monet asiat pitäis olla hankalia ja syrjimisen perusteita nykymaailmassa. (H3)

Odotuksen positiivisuuteen tai negatiivisuuteen vaikuttavien tekijöiden, eli muiden kokemusten, median luoman kuvan, omien kokemusten ja kirkon oppien sekä kristillisen etiikan merkityksellisyys vaikutti siihen, kuinka positiivisia tai negatiivisia haastateltavan odotukset olivat. Mikäli haastateltavalla on paljon kokemusta hyvistä kohtaamisista ja vahva näkemys kirkon opillisesta sisällöstä sekä kristillisestä etiikasta, eikä paljon negatiivisia kokemuksia kohtaamisissa omalla tai tuttavien kohdalla ja median luomalla kuvalla on vähäinen merkitys, niin hänen odotuksensa ovat hyvin positiivisesti painottuneita. Kirkon opin ja kristillisen etiikan tunteminen vähensi selvästi median luoman kuvan merkitystä ja omat positiiviset kokemukset olivat merkityksellisempiä kuin tuttavien negatiiviset kokemukset. Omilla positiivisilla kokemuksilla olikin selvästi suurin vaikutus odotusten laatuun. Erityisesti sellaisilla positiivisilla kokemuksilla ja kohtaamisilla, joissa haastateltava on kohdattu suoraan hänen sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisuaan käsitellen. Median luomalla kuvalla, kirkon opilla ja kristillisellä etiikalla oli edellä mainitun jälkeen suurin vaikutus odotusten laatuun. Tuttavien kokemuksilla sekä omilla kokemuksilla, joissa asiaa on käsitelty epäsuorasti, oli kolmanneksi suurin vaikutus odotusten laatuun.

Kirkko niin ku itsessään on ollu, ehk vähän huonos mainees medi-
as, mut se on kuitenkin, et kirkon tekee niin ku ihmiset ja mun mie-
lest kaikki ihmiset mitä mä oon kirkos tavannu, on ollu tosi mukavii
ja silleen. (H5)

Haastateltavat kokivat sukupuolivähemmistöjen olevan Suomen evankelis-
luterilaisessa kirkossa tabu, jota ei myöskään ymmärretä tai jonka olemassaolo
jopa kielletään täysin. Samaan aikaan yleinen odotus yksittäisten ihmisten reak-
tiosta on kuitenkin positiivinen. Yksittäisissä kohtaamisissa uskalletaan siis kui-
tenkin pääasiassa luottaa siihen, että esimerkiksi työntekijät suhtautuvat asiaan
hyvin. Yleinen keskustelu ja tietoisuus nähdään kuitenkin erittäin vähäisenä,
eikä yhtenäisyyttä niin keskustelun, tietoisuuden kuin kohtaamistenkaan kohdal-
la nähdä olevan seurakuntien ja yksittäisten työntekijöiden välillä.

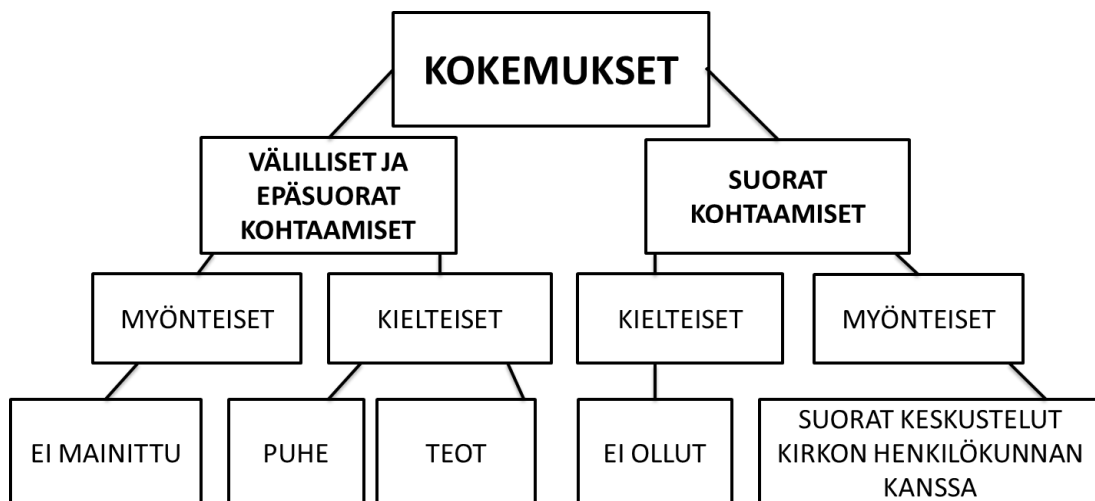
KUVIO 1. Odotusten muotoutuminen

4.4 Kokemukset kohtaamisista

Kokemukset voidaan jakaa epäsuoriin kohtaamisiin sekä suoriin kohtaamisiin. Epäsuorassa kohtaamisessa haastateltavan sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisua ei ole käsitelty suoraan vaan aihetta on käsitelty esimerkiksi yleisellä tasolla. Suorassa kohtaamisessa on esimerkiksi keskusteltu suoraan haastateltavan sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisusta. Usein epäsuorat koh-

taamiset korostuvat silloin, kun henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu eivät ole avoimesti tiedossa ja suorassa kohtaamisessa asia puolestaan on tiedossa tai tulee ilmi.

Kuviossa 2 nähdään kokemusten jakautuminen epäsuoriin kohtauksiin sekä suoriin kohtauksiin. Molemmista voi ymmärrettävästi tulla sekä negatiivisia että positiivisia kokemuksia. Kukaan ei kuitenkaan maininnut haastattelussa positiivisista epäsuorista kohtauksista vaan ne mainittiin vain, mikäli haastatelluilla oli negatiivisia kokemuksia. Näihin negatiivisiin kohtauksiin voi vaikuttaa se, miten puhutaan tai miten toimitaan. Kenelläkään haastateltavalla ei ollut negatiivisia kokemuksia suorista kohtauksista. Positiiviset suorat kohtaukset muotoutuivat niistä tavoista, miten työntekijät ovat suhtautuneet aiheeseen suorissa keskusteluissa.

KUVIO 2. Kokemusten laatuun vaikuttavat tekijät.

Epäsuorien kohtauksiin kielteisesti vaikuttava puhe sisältää sukupuoliroolien korostamisen, sukupuolittavat termit ja sanavalinnat. Myös tekoihin kuuluu sukupuoliroolien korostaminen sekä sukupuolijakoja sisältävät leikit ja sukupuolijakoja sisältävä muut toiminta. Suorat keskustelut kirkon työntekijöiden kanssa ovat olleet neutraaleja, kiinnostuneita ja/tai kannustavia. Laajempi kuvio löytyy liitteenä (Liite 6).

Epäsuora kohtaaminen muodostuu siitä, mitä sukupuolivähemmistöistä ja sukupuoliyhteisyydestä ylipäättänsä puhutaan kirkossa ja miten niihin liittyen toimitaan. Eri-tyisesti rippikoululla ja isoskoulutuksella on haastattelujen perusteella suuri merkitys tällaisten kokemusten luomisessa. Pienetkin asiat, kuten sanavalinnat, leikit ja jopa raamatunkohdan valinta, saattavat vaikuttaa suuresti siihen, miltä tilanne tuntuu. Tällaisista arkisen tuntuista, mutta merkityksellisistä asioista mainittiin esimerkiksi sukupuolijakoja sisältävät leikit ja toiminta, sukupuolittavat termit ja sukupuoliroolien korostaminen.

No, kun tutustuttiin ihmisiin ja silleen. Jos piti kertoa itsestään tai jostain tommosta ja sitten, no, ei voinut mennä uimaan eikä saunaan tai mitään tällaista. - - No, musta aina tuntui vähän keljulta tutustua uusiin tyyppeihin - - se on kumminkin sukupuoli-identiteetti aika silleen suuri osa itseensä niin jos niin ku joltain uudelta tuttavuudelta jää se epätietoon, niin se tuntuu vähän siltä, että tutustuttaisi sen tyyppiin johonkin toiseen tyyppiin jota ei oikeasti ole. - - En halunnut naisten saunatiloihin tai pukuhuoneeseen. Olisi tuntunut epämiellyttävältä. (H5)

Ihmiset siellä ja ne arvot mitkä sieltä haistaa, ei niitä välttämättä tartte hieroo koko ajan naamalle, mutta kyllä ne sieltä lukee, että mikä on fine ja mitä on nainen ja mitä on mies ja mitä nainen saa tehdä ja mitä nainen ei saa tehdä ja ylipäättänsä, että niitä on vaan kaks, että valitse tosta tai älä itse asiassa valitse vaan ole se mitä synnyit - - ja ne keinohäät! Siis en tiedä oliko teillä, mutta riparilla meillä oli sellaset leikkihäät ja oli morsian ja sulhanen. Se oli hirveätä. - - mut se oli vahvasti sellanen fiilis, että mä en halua. Tai siis katto sitä morsian juttua ja sulhas juttua ja luetaan niitä psalmeja sit on tää, kun mä en oo kumpikaan. (H1)

Suorat kohtaamiset ovat suoraa keskustelua sukupuolen moninaisuuteen liittyen kirkon työntekijöiden kanssa. Ne olivat kaikilla haastateltavilla positiivisia kokemuksia. Sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta puhuttaessa tai sen tullessa ilmi oli vastaanotto ollut aina neutraalia, kiinnostunutta tai kannustavaa. Työntekijät, joiden kanssa haastateltavien sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu oli tullut ilmi tai joiden kanssa asiaa oli käsitelty, olivat siis suhtautuneet niin, ettei tieto ollut muuttanut heidän suhtautumistaan kielteiseksi. He olivat olleet kiinnostuneita ja ottaneet selvää asiasta tai kannustaneet sekä tukeneet haastateltavia.

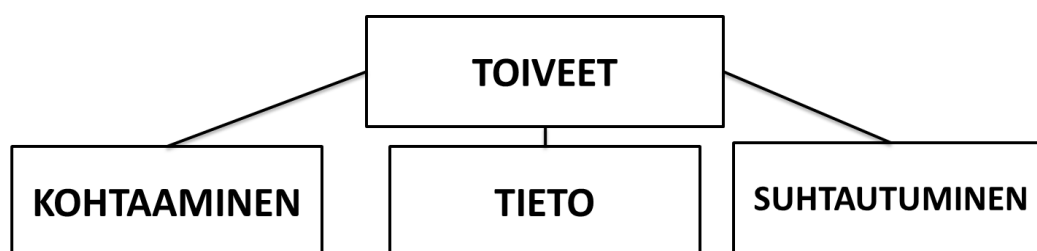
Papeilla on ollu vähän sellasta kanssa, et aina kun on nähny niitä, niin, että 'niin kukas sää olit? Ai, olitko sää se?'. Kun siellä on ollut näit muita pappeja kuin tää yks nuorisotyön pappi, niin ne ei ole aina niin ku ymmärtänyt ja tunnistanut mua, että sitten ne on välillä kysyny mun siskolta niin ku jälkikäteen, että niin ku mikä tää juttu nyt siis oli. Silleen 'aa, okei, selvä'. - - seurakunnassa niin tosi paljon keskusteltiin asiasta ja ne oli selkeästi kiinnostuneita tietää lisää. Kauheesti ei oltu ilmeisesti kohdattu vastaavanlaisia ihmisiä, niin sit ne oli niin ku enemmän kiinnostuneita siitä kuin sitten, että olis vaan niin ku 'joku outo'. (H2)

- - sitten tota mä kirjoitin nimen paperiin ja sanoin, että 'terve, palkkasitte just transgender tyypin, että onneks olkoon!' Ne oli että 'Jee, mahtavaa! Sä rikastutat tätä meidän työyhteisöö'.(H3)

Suurin osa haastateltavien kokemuksista on ollut positiivisia. Työntekijöiden ja muiden kirkon piirissä toimivien kohdatessa sukupuolivähemmistöön kuuluvan ihmisen he ovat osanneet haastattelujen mukaan suhtautua ja toimia niin, että heidän kohtaamalleen yksilölle on jäänyt tilanteesta positiivinen kokemus. Kuitenkin epäsuorissa kohtaamisissa on tullut tilanteita, jotka sukupuolivähemmistöön kuuluva on kokenut epämiellyttäväiksi tai jopa ahdistaviksi. Tilanteet ovat voineet muodostua yleisen ilmapiirin luomisesta, sanavalinnoista ja toiminnan suunnittelusta silloin, kun henkilön sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu ei ole ollut tiedossa.

4.5 Toiveet suhteessa kirkkoon

Haastateltavilla oli konkreettisia ajatuksia sekä toiveita siitä, mitä he toivovat kirkolta ja kirkossa tulevaisuudessa. Nämä ajatukset ja toiveet voidaan jakaa tiedoksi, kohtaamiseksi ja suhtautumiseksi. Tätä kuvaa kuvio 3. Laajempi kuvio löytyy liitteenä (Liite 7).

KUVIO 3. Haastateltavien toiveet suhteessa kirkkoon.

Haastateltavat toivoivat kohtaamisten olevan tavallisia ja tasavertaisia. Haastateltavat eivät vaadi erityiskohtelua tai jalustalle nostamista. He toivoivat ainoastaan, että saisi tulla kohdatuksi omana itsenään. Tieto sisältää toiveen siitä, että sukupuolen moninaisuuden olemassaolo tunnustettaisiin, ettei sitä kohdeltaisi tabuna ja että asiasta olisi aitoa tietoa. Suhtautumiseen kuuluu rakkauden ja hyväksynnän ilmapiiri, joka tarkoittaisi esimerkin näyttämistä, asennekasvatusta sekä luottamuksen ilmapiiriä. Virallista kannanottoa ei nähdä tarpeellisena. Kannanotosta nähtäisiin olevan hyötyä vain lähinnä esimerkin näyttäjänä ja toiminnan yhtenäistäjänä.

Tärkeimpänä toiveena haastateltavilla oli, että sukupuolivähemmistöt kohdattaisiin tasavertaisina ja tavallisina ihmisinä kaikkien muiden ihmisten joukossa. Haastateltavat eivät toivoneet kirkolta minkäänlaista erityiskohtelua. Toiveena oli vain, että sukupuolivähemmistöön kuulumisen ei muuttaisi sitä, kuinka ihmistä kohdellaan tai millaisena hänet nähdään ja jokainen sukupuolivähemmistöön kuuluva saisi olla oma itsensä sekä tulisi kohdatuksi sellaisena. Tämä edellyttää haastattelujen perusteella myös sitä, että kirkko näkee ja tunnustaa sukupuolen moninaisuuden olemassaolon sekä sen, että ihmiset määrittelevät, kokevat sekä ilmaisevat sukupuoltaan monin eri tavoin ja siihen on oikeus.

Jos ei hengellisessä yhteisössä voi olla oma itsensä niin missä sitten?(H1)

No, semmonen olisi paras reaktio, että 'ok', et 'mikäs siinä' tai silleen 'kiva, kun kerroit' - - Semmonen ihan kuin sanoisi, että 'mä kävin tänään viemässä koiran ulos' (naurahtaa). Semmonen. (H5)

Varsinaista kannanottoa sukupuolivähemmistöihin liittyen ei välttämättä koeta tarpeelliseksi. Enemminkin toivotaan rakkauden ja hyväksynnän sanoman korostamista ja eräänlaista yleistä asennekasvatusta. Sukupuolivähemmistöjä käsittelevällä kannanotolla tai julkilausumalla nähtäisiinkin lähinnä vain rooli esimerkin näyttäjänä ja mahdollisesti kohtaamista ohjaavien asenteiden yhtenäistäjänä. Rakkauden ja hyväksynnän sanoman korostamisella, esimerkin näyttämällä ja asennekasvatuksella toivotaan olevan sellainen vaikutus, että voisi luottavaisin mielin olla oma itsensä, jolloin tietäisi kaikkien toimivan samojen ohjenuorien mukaan.

Ehkä just sitä suvaitsevaisuuden, välittämisen, rakkauden sanomaa. Että kun jos nyt olennaisena asiana Raamatusta haluaa jotain tiivistää muutamaana sanaan niin, se on niin ku kuitenkin se olennainen viesti. Ja mun mielestä niihin tärkeimpiin pointteihin ei kuulu epämääräiset jakeet sieltä sun täältä, joissa kielletään sitä tai pidetään tätä syntinä. Että se, että Jumala rakastaa meitä ja meidän täytyy välittää toisistamme, vaikkei sillä pelastumiseen olekaan mitään tekemistä, mutta tehdäkseen toisillemme täällä elämän mukavaks ja silleen jotenkin. Ihan liikaa aikaa kulutetaan siihen, että jähkataan jostain naispappeudesta tai niin ku mitä Paavali tarkoitti sanoessaan tätä ja näin edes päin, kun samaan aikaan on ihmisiä, jotka kaipaa ymmärrystä ja tukea ja sitä armoa ja välittämisen sanomaa. (H4)

Tollasia linjauksia voi aina joku kirkon johto tehdä ja ne on tärkeitä toki, koska ne antaa esimerkkiä, mutta se on niin kuin sanottu yhteiskunta pienoiskoossa, että siihen tarvii kaikki muutkin mukaan. (H1)

Mun mielestä kirkon niin ku yhteisön kannalta. Se on niin ku yhtenäinen seurakunta, siellä pitäisi olla yhtenäiset säännöt ja sitten siellä ei kuitenkaan ole mitään selkeitä kantaa miten asiat pitäis hoitaa ja sit ne hoidetaan aivan eri tavalla. Niin eihän se vaan toimi, että kun sä vaihdat kuntaa, niin sä saat ihan eritasoista kohtelua. Mikä on todella kummallista, kun on tällaisesta yhteisöstä kysymys, mikä on varsinkin just niin ku aatteelisesti ja tälleen vahva. Niin pitäis sillä nyt osata päättää mitä mieltä ne on. (H2)

Haastateltavat toivoivat kirkolta myös puhetta ja tiedon lisäämistä. Toivottiin, ettei sukupuolen moninaisuus olisi kirkossa enää tabu, vaan asiasta voisi puhua ja siitä myös puhuttaisiin. Asiasta tulisi haastateltavien mielestä olla myös tietoa, jotta esimerkiksi työntekijät voisivat kohdata sukupuolivähemmistöön kuuluvan ilman, että hänelle täytyy erikseen selittää mistä on kysymys ja mitä su-

kupuolen moninaisuus hänen kohdallaan tarkoittaa. Keskustelun lisääntyminen ja vapautuminen sekä tiedon lisääntyminen helpottaisivat haastateltavien mielestä sukupuolivähemmistöön kuuluvien arkea, sosiaalista kanssakäymistä ja kohtaamisia kirkossa luoden siitä heille myös turvallisemman tuntuisen ympäristön.

Ensinnäkin se, että ois tarpeeks tietoo. Ois hirveen virkistävää joskus tavata joku ihminen, jolle ei tarttis selittää juurta jaksain mistä on kyse. Se olisi todella yllättävää ja virkistävää, että okei me voidaan ohittaa tää aihe, eikä mun tarvitse taas selittää itseäni juurta jaksain tai jotenkin niin ku kohdata sitä asiaa taas. (H1)

Kirkolta ei siis toivota erityiskohtelua tai suuria toimenpiteitä. Toivotaan vain, että mahdollistettaisiin se, että myös sukupuolivähemmistöön kuuluvat voisivat elää kirkon piirissä omana itsenään ja tasavertaisesti muiden rinnalla. Tällä lisättäisiin myös erityisesti sukupuolivähemmistöjen turvallisuuden tunnetta kirkossa ja luottamusta kirkkoon.

No, ihan ensinnäkin, että kohdellaan ihan normaali ihmisenä ja ei tehdä mitään suurta numeroa asiasta. Ja tietysti niin ku, et kirkossa on varmasti paljon sukupuolivähemmistöön kuuluvia ihmisiä niin jos kirkon sisällä puhuttais enemmän siitä asiasta, että tää on niin ku ok, niin varmaan monella olis semmonen paljon, ehkä kivempi mieli tulla kirkkoon ja silleen jotenkin. Tietää, et porukka on niin ku ihan ok asian kanssa. (H5)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Sukupuolivähemmistöön kuuluvat kirkon jäseninä

Siitä, millaisia sukupuolivähemmistöön kuuluvat ovat kirkon jäseninä, voidaan sanoa alustavia tulkintoja. Tarkempia tietoja varten tulisi kuitenkin tutkia asiaa tarkemmin. Tulosten valossa sukupuolivähemmistöt eivät näytä poikkeavan yleisellä tasolla muista kirkon jäsenistä, mutta toki tulee huomioida myös heidän sukupuolensa moninaisuuden tuomat asiat.

Spiritualiteetti tarkoittaa hengellisyyttä ja hengellisen elämän hoitamista, jota voi olla esimerkiksi jumalanpalveluksissa käyminen (Spiritualiteetti i.a.). Haastateltavat kuvaavat hengellisyyttään ja suhdettaan kirkkoon teorian pohjalta varsin tyypillisin keinoin. He käyttivät kuvaamiseen muun muassa käsitteitä hengellinen, kristitty ja uskova, joita suomalaiset yleisestikin käyttivät vuonna 2011 tehdyssä tutkimuksessa. Haastateltavien hengellinen elämä muodostuu myös yleisesti perinteisinä pidetyistä asioista; jumalanpalveluksista satunnaisesti tai useammin, aiemmin rippikoulusta ja isoskoulutuksesta, joulun ajan tapahtumista sekä kirkollisista toimituksista. Sukupuolivähemmistöjä löytyy kirkon piiristä niin eroamista harkitsevista jäsenistä, rivijäsenistä, aktiiveista kuin työntekijöistäkin. Asia ei siis ole rajoittunut millekään tietylle kirkon sektorille. Sukupuolivähemmistöt ovat siis spiritualiteetin sekä kirkkoon kuulumisen näkökulmasta aivan yhtä moninaisia ja yksilöllisiä kuin kirkon jäsenet yleisesti.

Neljä viidestä haastateltavasta ei pitänyt käsitteiden käytöstä tai määrittelyistä, joita esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta kertovassa teoriassa käytettiin. Itsemäärittelyn merkitys korostui. Sama itsemäärittelyn oikeus on nähtävissä myös sukupuolivähemmistönuorten visiossa (Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 i.a, 10). Tarvittaessa määritelmiä sukupuoli-identiteetistään tai sen ilmaisusta kyetään ja ollaan kuitenkin valmiita antamaan. Sukupuolivähemmistöt eivät siis ole jokin selkeästi rajattava ja määriteltävä ihmisjoukko, vaan jokaisen sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu on aidosti yksilöllinen. Sukupuolivähemmistöt -käsitteen alle kuuluvatkin kaikki, jotka kokevat ristiriitaa

biologisen ja sosiaalisen sukupuolensa välillä tai eivät ole yksiselitteisesti naisia tai miehiä (Aarnipuu 2008, 67). Käsitteillä ja määrittelyillä ei siis tule olla liikaa merkitystä. Ei myöskään pidä unohtaa, kuinka moninainen joukko sukupuolivähemmistöön kuuluvat todella ovat taustoiltaan, arvoiltaan tai rooleiltaan (Aarnipuu 2008, 68).

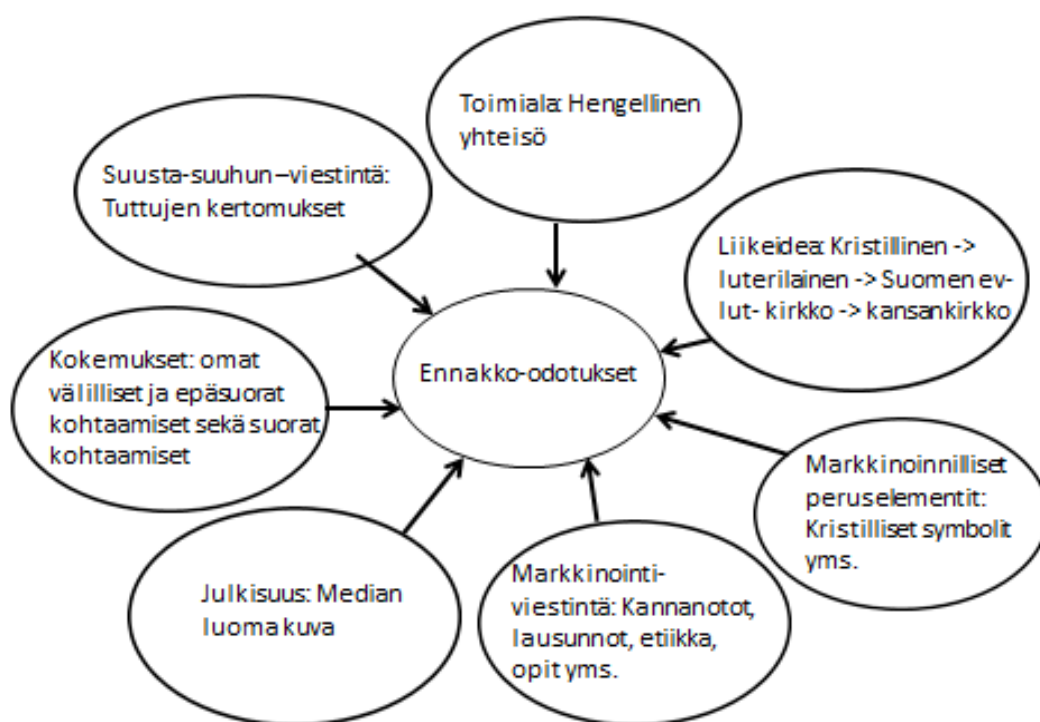
Teoriassa tai haastatteluissa ei ollut mitään mikä viittaisi siihen, että sukupuoli-vähemmistöön kuulumisen vaikuttaisi ihmisen spiritualiteettiin tai spiritualiteetti sukupuolivähemmistöön kuulumiseen. Ihmiset joko ovat hengellisiä ja toteuttavat hengellisyyttään, tai eivät ole hengellisiä tai toteuta sitä, mutta biologisella tai sosiaalisella sukupuolella tai sen ilmaisulla ei ole vaikutusta asiaan. Tämä todetaan myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sivuilla siten, ettei kristinusko ole sukupuoleen sidottua tai sukupuolesta riippuvaa, vaan elää meissä kaikissa tasapuolisesti (Ihmisen hengellisyys on kietoutunut ruumiillisuuteen ja sukupuolisuuteen i.a.). Sukupuoli-identiteetti ja sen ilmaisu sekä spiritualiteetti ovat siis erilliset ominaisuudet ihmisessä, jotka eivät sulje toisiaan pois tai vaikuta toisiinsa häiritsevästi.

Sukupuolivähemmistöt eivät siis eroa jäseninä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon muista jäsenistä. He toki kuuluvat sukupuoli-identiteetiltään ja/tai sen ilmaisultaan vähemmistöön, mutta loppujen lopuksi tämäkään ei vaikuta heihin kirkon jäseninä. Kristinusko ei katso sukupuolta eivätkä henkilöt itse koe sukupuoli-identiteettinsä ja/tai sukupuolen ilmaisunsa häiritsevän hengellisyyttään. Heidän spiritualiteettinsa ja roolinsa kirkossa ovat myös varsin tyypilliset kaikessa moninaisuudessaan.

5.2 Sukpuolivähemmistöjen tyytyväisyys kirkon jäseninä

Tyytyväisyyden voidaan nähdä muotoutuvan odotusten ja kokemusten välisestä suhteesta. Odotukset puolestaan jakautuvat ihanneodotuksiin, ennakkoodotuksiin ja minimiodotuksiin. (Rope & Pöllänen 1994, 29–30.) Ihanneodotukset voidaan tässä tapauksessa löytää niistä asioista, joita haastateltavat toivoisivat kirkolta tulevaisuudessa. Minimiodotukset puolestaan tarkoittavat sitä, mitä

vaaditaan, että henkilö juuri ja juuri jää kirkon jäseneksi. Tämän selvittämiseen ei tämä tutkimus vastaa, vaan tässä tutkimuksessa tarkastellaan tarkemmin ennakko-odotuksia.

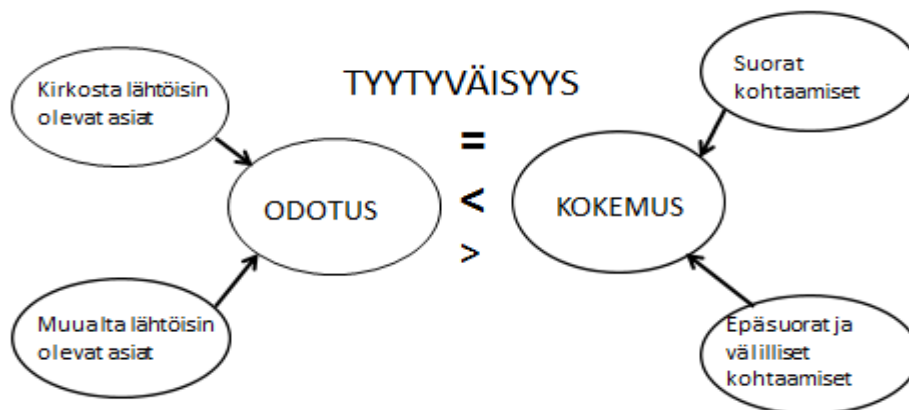
KUVIO 4. Kirkkoon kohdistuviin ennakko-odotuksiin vaikuttavat asiat

Ennakko-odotuksiin vaikuttaa ensinnäkin toimiala. Tässä tilanteessa toimialana on hengellinen yhteisö. Liikeideana puolestaan voidaan nähdä keskittyminen juuri kristilliseksi kirkoksi, siitä luterilaiseksi kirkoksi ja lopulta Suomen evankelis-luterilaiseksi kirkoksi, joka nähdään kansankirkkona. Markkinoinnillisia peruselementtejä ovat tässä tapauksessa kaikki kirkossa nähtävät ja siihen liitettävät kristilliset symbolit, tarinat ja esineet. Markkinointiviestintää edustaa tässä tapauksessa kaikki Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tekemät kannanotot ja lausunnot, kristillinen etiikka sekä opilliset kysymykset. Julkisuus taas on median luoma kuva. Kokemukset puolestaan ovat ihmisen aiemmat kokemukset, joita ovat suorat ja epäsuorat kohtaamiset. Suusta suuhun - viestintää ovat muiden ihmisten kertomukset kokemuksista.

Odotuksiin vaikuttavat kielteisesti selkeimmin muiden kertomukset, median luoma kuva sekä omat epäsuorat kokemukset, eli suusta suuhun -viestintä, jul-

kisuus sekä kokemukset. Myönteisesti puolestaan vaikuttavat selkeimmin omat suorat kohtaamiset sekä kristillinen etiikka ja opilliset kysymykset, eli kokemukset ja markkinointiviestintä. Etiikassaan, opeissaan, lausunnoissaan ja kannanotoissaan kirkko luo kuvaa siitä, mitä ihmiset voivat siltä odottaa. Ne ovat eräänlaisia lupauksia. Näistä voidaan löytää ajatukset ihmisestä Jumalan kuvana, lähimmäisenrakkaudesta, oikeudenmukaisuudesta, syrjittyjen puolustamisesta, yhdenvertaisuudesta ja erilaisuuden hyväksymisestä (Meidän kirkko – osallisuuden yhteisiä i.a.; Oppi ja etiikka i.a.; Ihmisen hengellisyys on kietoutunut ruumiillisuuteen ja sukupuolisuuteen i.a.; Kristinuskon mukaan jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi i.a. & Tasa-arvoinen kirkko i.a.). Nämä seikat tekevät kirkon oppien ja kristillisen etiikan tuntemisesta vahvasti odotuksiin myönteisesti vaikuttavan asian.

Halutessaan vaikuttaa itseensä kohdistuviin odotuksiin kirkko pystyy vaikuttamaan esimerkiksi siihen mitä se itsestään sanoo, eli markkinointiviestintään. Toimiala ja liikeidea puolestaan ovat tässä tilanteessa pääasiassa niin perustavanlaatuisia ja pysyviä asioita, että niistä ainoa johon kirkko varsinaisesti voi vaikuttaa, on se, millaisen profiilin itselleen luo. Tätä pohdittiin esimerkiksi kirkon tulevaisuusselonteossa 2020, jossa luotiin kolme mahdollista kuvaa kirkosta; oleminen riittää, osallisuus on asiakkuutta ja kirkolla on vahva profiili. Markkinoinnillisiin peruselementteihin, eli esimerkiksi kristillisiin symboleihin, tarinoihin ja esineisiin, voidaan myös joltain osin vaikuttaa, mutta niiden vaikutusta ennako-odotusten laatuun pitäisi tutkia tarkemmin. Median luoma kuva, ihmisten aiemmat omat kokemukset ja muiden ihmisten kertomukset puolestaan ovat asioita, joihin kirkko ei voi noin vain vaikuttaa, vaan ne ovat lähtöisin muualta. Toki hitaasti kirkko voi pyrkiä vaikuttamaan myös niihin vaikuttamalla muuhun toimintaansa.

KUVIO 5. Tyytyväisyyden laatu ja sen muodostumiseen vaikuttavat asiat

Tyytyväisyys muodostuu siitä, kohtaavatko odotukset ja kokemus (Rope & Pöylänen 1994, 29). Tutkimus osoitti, että joskus sukupuolivähemmistöön kuuluvien kokemukset ylittävät odotukset, joskus vastaavat niitä ja toisinaan alittavat ne. Joskus sukupuolivähemmistöön kuuluva pääsee siis ilahtumaan, joskus joutuu pettymään ja joskus asiat menevät kuten hän oli odottanutkin. Ilahtumisia ja odotusta vastaavia tilanteita on enemmän ja niiden merkitys on suurempi. Eri-tyisesti suorissa kohtaamisissa kokemukset joko vastaavat tai ylittävät odotukset selvästi useammin, sillä kukaan haastateltavista ei ollut kokenut niissä pettymyksiä. Sen sijaan epäsuorissa kokemuksissa kokemus on odotettua huonompi useammin, jolloin tyytyväisyys on huonompi.

Vaikka suorissa kohtaamisissa ollaankin useammin tyytyväisiä, ei epäsuorien kohtaamisten merkitystä tule väheksyä. Epäsuorien kohtaamisten merkitystä tukee myös Aarnipuun (2008, 93–95) kommentti niin sanottujen ”selän takana” puhuttujen asioiden kielteisestä vaikutuksesta minäkuvaan. Kokonaistyytyväisyyteen vaikuttaakin se missä suhteessa ihmisellä on näitä kahdenlaisia kohtaamisia ja minkälaisen merkityksen hän niille antaa. Joillakin voi siis esimerkiksi olla paljon kielteisiä epäsuoria kohtaamisia, ja vain yksi myönteinen suora kohtaaminen, jolloin kokonaistyytyväisyys on luultavimmin huono, ellei hän laita

yhdelle suoralle kohtaamiselle niin paljon arvoa, että se kompensoi kielteiset kokemukset. Monelle näillä asioilla on kuitenkin niin tasaväkinen merkitys, että tyytyväisyys on kaksijakoinen asia, jonka aste riippuu siitä, miltä kannalta henkilö asiaa sillä hetkellä ajattelee. Kokonaistyytyväisyys ei siis useinkaan ole pitkäkestoinen tai pysyvä asia vaan hyvin vahvasti tilannekohtainen.

Teoriaosuudessa kuvattiin, kuinka myönteisistä kokemuksista seuraa odotustason nousu, asiakassuhteen mahdollinen vahvistuminen ja asiakkaan mahdollinen kertominen asiasta eteenpäin, kun kielteisistä kokemuksista puolestaan seuraa ennako-odotusten lasku, asiakassuhteen lasku tai jopa päättyminen, sekä asiakkaan mahdollinen kertominen asiasta eteenpäin (Rope & Pöllänen 1994, 39–43). Tyytyväisyydestä, eli positiivisista kokemuksista, voi tässä tapauksessa seurata se, että kirkolta aletaan jatkossa odottaa enemmän. Lisäksi asiakkuussuhde saattaa vahvistua, eli yhteisöllisyys voi yksilön näkökulmasta parantua. Henkilö voi myös kertoa myönteisistä kokemuksistaan eteenpäin, jolloin nämä kertomukset vaikuttavat mahdollisesti myönteisesti myös jonkun toisen ennako-odotuksiin.

Pettymyksestä, eli kielteisistä kokemuksista, voi puolestaan seurata se, ettei jatkossa uskalleta odottaa kirkolta samaa kuin aiemmin. Lisäksi yhteisöllisyys voi yksilön näkökulmasta huonontua tai asiakkuussuhde päättyä, eli ihminen voi päätyä eroamaan kirkosta. Ihminen saattaa myös kertoa pettymyksestään eteenpäin ja siten vaikuttaa kielteisesti myös toisten ennako-odotuksiin. Vahvasti myönteisiin tai kielteisiin kokemuksiin reagoidaan vahvemmin, radikaalimmin ja näkyvämmiin (Rope & Pöllänen 1994, 41–43). Yksilön kannalta yhteisöllisyyden parantuessa luottamus muihin yhteisön jäseniin kasvaa, kokemus kuulumisesta yhteisöön syvenee sekä osallisuuden tunne voi vahvistua. Yhteisöllisyyden huonontuessa käy luonnollisesti päinvastoin. (Mitä yhteisöllisyys on? i.a.) Tasapainotilanteessa seuraukset riippuvat ennako-odotuksista, eli siitä vahvistetaanko myönteisiä, neutraaleja vai kielteisiä odotuksia (Rope & Pöllänen 1994, 42).

Ne ennako-odotukset, jotka sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla on Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta ja sen arvoista tai toiminnasta, muodostuvat

osittain sellaisista asioista, joihin kirkko voi vaikuttaa suoraan, mutta osittain myös sellaisista, joihin vaikuttaminen on hitaampaa, vaikeampaa tai mahdotonta. Nämä odotukset luovat ne lähtökohdat, joihin kokemuksia verrataan ja joista tyytyväisyyden aste määräytyy. Epäsuorissa kohtaamisissa kokemukset eivät aina vastaa odotuksia, vaan tulee pettymyksiä. Sen sijaan suorissa kohtaamisissa kokemukset usein vastaavat, elleivät jopa ylitä, odotuksia. Kokonaisuudessaan tyytyväisyys on kohtalaisen hyvä, mutta se on myös erittäin ailahteleva ja muutoksille altis. Tällä hetkellä vallitsevalla kohtalaisen hyvällä tyytyväisyydellä ei ole nähtävissä suurempia seurauksia, mutta muutokset voivat helposti vaikuttaa seurauksiin joko hyvällä tai huonolla tavalla.

5.3 Mahdollisuudet vaikuttaa tyytyväisyyteen

Silloin kun tahdotaan vaikuttaa kokemusten ja odotusten muodostamaan tyytyväisyyteen, täytyy odotukset sekä kokemukset saada kohtaamaan keskenään. Tämä tulisi tehdä mieluiten niin, että molemmat olisivat mahdollisimman korkeatasoisia. Mikäli kokemus alittaa odotukset, täytyy odotuksia laskea tai kokemuksen laatua nostaa. Voidaan myös yleisesti pyrkiä vaikuttamaan siihen, kuinka korkeat ennako-odotukset ihmisille muodostuvat. Matalat ennako-odotukset mahdollistavat sen, että kokemukset voivat todennäköisemmin vastata niitä tai ylittää ne, mutta toisaalta ne luovat myös vähemmän houkuttelevaa mielikuvaa. Korkeissa ennako-odotuksissa houkuttelevuus on toki suurempi, mutta on myös suurempi riski, ettei kokemus lopulta vastaa odotuksia. (Rope & Pöllänen 1994, 34.) Käytännössä tämä tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että ennako-odotusten ollessa matalat ollaan todennäköisemmin tyytyväisiä, mutta toisaalta myös mielikuva kirkosta laskee. Korkeat ennako-odotukset aiheuttavat puolestaan helpommin pettymyksiä, mutta mielikuva kirkosta on parempi.

Tyytyväisyyteen vaikuttaa kielteisesti tällä hetkellä erityisesti kielteiset kokemukset epäsuorissa kohtaamisissa. Näissä puolestaan merkittävässä asemassa ovat haastattelujen perusteella rippikoulun ja isoskoulutuksen tuomat kokemukset. Tyytyväisyyteen voidaan siis vaikuttaa esimerkiksi parantamalla näiden laatua. Ensin täytyy tarkastella, mitkä asiat niihin vaikuttavat kielteisesti. Näitä

asioita ovat sukupuolittavat, tuomitsevat tai syrjivät sanavalinnat, sukupuolittavat termit, sukupuoliroolien korostaminen, sukupuolijakoja sisältävät leikit sekä sukupulijakoja sisältävä toiminta. Epäsuorien kokemusten laatua voidaan siis parantaa pohtimalla tarkkaan miten puhutaan ja toimitaan. Puheen tasolla tämä voisi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vähennetään, lopetetaan tai pohditaan tilannekohtaisesti sukupuolittavien termien, kuten ”nainen”, ”isä” tai ”tyttöystävä” käyttöä tai ihmisten lokeroimista puheessa tiettyihin sukupuoliin, tietynlaisiin sukupuolirooleihin tai normaaleihin ja epänormaaleihin. Toiminnan tasolla tämä voisi puolestaan tarkoittaa sukupuolittavan tytöt/naiset vastaan pojat/miehet -asetelman poistamista esimerkeiksi leikeissä tai toiminnassa tai sukupuoliroolien tai -jakojen korostamisen vähentämistä, lopettamista tai tilannekohtaisuuden harkitsemista tarkkaan. Yksinkertaisuudessaan tämä tarkoittaisi sitä, että muistaisi puheessaan ja toiminnassaan, että paikalla voi aina olla joku sukupuolen moninaisuutta kokeva tai sukupuolen moninaisuutta kokevan läheinen. Pienilläkin teoilla, kuten yksittäisillä sanavalinnoilla, voi olla suuri merkitys.

Mikäli tyytyväisyyteen halutaan vaikuttaa odotuksia madaltamalla, niin se onnistuu helpoiten niiden ennako-odotuksiin vaikuttavien väylien kautta, joihin kirkko kykenee suoraan vaikuttamaan. Sellaisia keinoja olisivat esimerkiksi julkiset kannanotot tai lausunnot asiaan liittyen. Näillä voidaan ilmaista ja luoda kuvaa siitä mitä kirkolta, sen toiminnalta ja työntekijöiltä voi odottaa. Tätä kautta voidaan siis myös osoittaa, että mahdolliset aiemmat odotukset voivat olla turhan korkeat, jolloin odotusten tasoa voidaan madaltamalla.

Mikäli kokonaisvaltaista tyytyväisyyttä tahdotaan parantaa pääsemällä lähemmäs ihanneodotusten toteutumista, voidaan tarkastella sukupuolivähemmistöjen toiveita. Toiveita oli niin suhteessa tietoon, kohtaamisiin kuin suhtautumiseen. Tietoon liittyivät toive siitä, ettei sukupuolen moninaisuus olisi tabu ja sen olemassaolon tunnustaminen sekä se, että työntekijöillä olisi aitoa tietoa sukupuoli-identiteetin monimuotoisuudesta. Kohtaamiseen liittyivät toiveet siitä, että sukupuolivähemmistöt kohdattaisiin tavallisesti ja tasavertaisesti, sekä omana itsenään. Kohtaamisissa ei vaadittu erityiskohtelua eikä jalustalle nostamista. Suhtautumisessa oli erityisesti toive rakkauden ja hyväksynnän ilmapiirin toteutumisesta niin, että siitä näytettäisiin esimerkkiä, siihen kasvatettaisiin, jolloin mah-

dollistuisi luottamuksen ilmapiiri. Varsinaista virallista kannanottoa ei koettu sukupuolivähemmistöjen osalta tarpeelliseksi. Sillä nähtiin lähinnä olevan hyödyllinen rooli esimerkin näyttäjänä ja toiminnan yhtenäistäjänä.

Haastateltavien toiveissa oli jotain yhteistä myös suhteessa sukupuolivähemmistönuorten tekemän vision 2020 (i.a., 6–25) kanssa, sekä M. Kelleyn (i.a. , 7, 24–26) pohdinnassa siitä, kuinka sukupuolivähemmistöön kuuluva tulisi kristillisessä kirkossa kohdata. Yhteistä sukupuolivähemmistönuorten vision 2020 (i.a., 6–25) kanssa olivat toiveet turvallisuudesta, itsemäärittelystä sekä siitä, että työntekijöillä olisi valmiudet kohdata sukupuolivähemmistöön kuuluva. Tämä edellyttää luonnollisesti myös sitä, että hänellä on saatavissa tarvittavat tiedot aiheesta. Sukupuolivähemmistönuorten visiossa 2020 oli myös kohta oikeudesta positiiviseen erityiskohteluun, joka kattoi esimerkiksi sen, että henkilö saa käyttää sellaisia saniteettitiloja jotka hän kokee miellyttäväksi ja sellaista kutsu-manimeä, jonka kokee omakseen (Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 i.a, 16–17). Haastatteluissa toivottiin näitä samoja asioita, mutta niitä ei nähty positiivisena erityiskohteluna vaan ennemminkin vain kaikille yhteisenä kohtuullisena oikeutena olla oma itsensä.

Kelleyn (i.a., 7, 24–26) ohjeissa sukupuolivähemmistön kohtaamiseen ja haastateltavien toiveissa yhteistä puolestaan olivat erityisesti rakkaudella kohtaaminen luottamuksen pitämiseksi, yksilön kokemuksen kuunteleminen eli oikeus olla oma itsensä ja oikeus itsemäärittelyyn. Lisäksi yhteistä oli toive siitä, että työntekijät omaavat tarvittavat tiedot kohdatessaan henkilön, vaikka se vaatisikin sitä varten ajan ottamista. Kaiken edellytyksenä Kelleyn (i.a. , 7, 24–26) mukaan oli myös sukupuolen moninaisuuden ja sen laajuuden tunnustaminen, jota haastateltavat myös toivoivat. Myös kohtaamisten ja mielipiteiden yhtenäisyys kirkon sisällä nähtiin paikoin merkittävänä. Tästä puhuivat niin haastateltavat, Pessi (2013, 7–17) tutkimuksessaan kirkon yhteisöllisyyden merkityksessä kuin Kelley (i.a. , 7, 24–26) ohjeissaan työntekijöille. Näitä ajatuksia tuki myös Vilkan (2010, 85, 107–111, 135–149) kirjoitus siitä mitä edellytetään siihen, että ihmiselle voi kasvaa terve suhtautuminen sukupuolisuuteensa. Erityisen merkittäviä ja yleisiä toiveita ovat siis rakkaudella kohtaaminen niin, että omataan myös mahdollisimman pian tarvittavat tiedot sukupuolen moninaisuudesta sekä turval-

lisuus ja yksilön oikeus itsemäärittelyyn. Lisäksi erityisen merkittävä ja yleinen on toive oikeudesta olla oma itsensä ja tulla kohdatuksi sekä kohdelluksi niin.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on määritellyt tulevaisuudensuunnitelmiinsa muun muassa hengellisessä keskustelussa heikossa asemassa olevista huolehtimisen sekä oikeudenmukaisuuden (Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö i.a.). Mikäli kirkko kokee, että tähän voisi kuulua myös sukupuolivähemmistöt ja tahtoo tulevaisuudessa parantaa heidän tyytyväisyyttään, tulisi sen kiinnittää erityisesti huomiota miten sukupuolesta ja sukupuolivähemmistöistä puhutaan ja miten niihin liittyvissä asioissa toimitaan. Erityisesti tätä tulee tulosten valossa miettiä silloin, kun ei kohdata sukupuolivähemmistöön kuuluvia suoraan vaan tiedostamatta, epäsuorasti yleisellä tasolla.

Käytännössä suurin työ ja merkitys, niin tyytyväisyyden ylläpidossa kuin parantamisessakin, tapahtuu seurakuntien tasolla ihmisten kohtaamisessa ja seurakuntien työntekijöiden toimesta. Erityisesti rippikoulutyössä ja nuorisotyössä työskentelevillä vaikuttaisi olevan suuri merkitys ennako-odotusten muodostumisessa sekä epäsuorissa kohtaamisissa. Työntekijöiden kohdalla vaikuttaminen muodostuisi lähinnä pohtimalla miten puhutaan ja toimitaan, sekä tiedon etsimisestä aiheesta valmiiksi tai tarvittaessa. Kuitenkin myös kirkon päättävällä taholla on paljon mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteeseen. Julkisilla kannanotoilla tai lausunnoilla kyetään vaikuttamaan ennako-odotusten muodostumiseen ja lisäksi haastateltavat toivoivat, että ylemmältä taholta voitaisiin näyttää esimerkkiä tai ohjata, millaista toiminnan tulisi olla seurakuntien tasolla.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Laadullista aineistoa voi arvioida aineiston yhteiskunnallisen merkittävyyden, aineiston riittävyden ja analyysin kattavuuden sekä analyysin arvioitavuuden ja toistettavuuden näkökulmista. Yhteiskunnallisen merkittävyyden arviointi on aina suhteellista. Aineiston riittävyttä ja analyysin kattavuutta taas on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta arvioida etukäteen. Toisaalta olisi hyvä saavuttaa saturaatio-piste, eli tilanne, jossa uudet haastattelut eivät tarjoa aineistoon enää mitään uutta. Toisaalta taas aineistoa on turha ahnehtia. Voidaan tarkastella ensin pienempää aineistoa ja sitten sen perusteella jatkaa suuremman aineiston pariin. Tutkimuksen arvioitavuus on sitä, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä. Toistettavuus taas edellyttää sitä, että tulkinnat esitetään yksiselitteisesti. (Eskola & Suoranta 2001, 214–215.) Tämän tutkimuksen aineisto on siltä osin merkittävä, ettei vastaavaa ole löydettävissä. Aineisto on kuitenkin suhteellisen pieni, joten on syytä pohtia olisiko aihetta hyvä tutkia jatkossa laajemmankin aineiston avulla. Arvioitavuuden ja toistettavuuden vuoksi laadullisen tutkimuksen raportin tulee olla mahdollisimman läpinäkyvä, jotta lukijakin kykenee sitä seurattaessa näkemään tutkijan päättelyn. Tätä työssäni tuen haastatteluissa poimituilla sitaateilla, kuvioilla ja esittelemällä niin teorian kuin haastatteluista esiin tulleet asiat, joihin johtopäätökseni perustan.

Luottamuksellisuus ja luottamus ovat tärkeitä osia tutkimuksen eettisissä kysymyksissä. Tutkimusaineistossa tämä tarkoittaa sitä, että aineistoa käytetään vain siten ja siihen mistä haastateltaville on kerrottu ja se tuhoaan tai säilötään jatkotutkimuksia varten haastateltavien kanssa sovitulla tavalla. (Kuula & Tiitinen 2010, 447–451.) Eettiset kysymykset voidaan jakaa myös tutkimuslupaan liittyviin kysymyksiin, aineiston keruuseen liittyviin kysymyksiin, tutkimuskohteen hyväksikäyttöön, osallistumiseen liittyviin kysymyksiin sekä tutkimuksesta tiedottamiseen. Tutkimusluvan voi tulkita myös tutkittavalta saatavaksi. Aineiston keruun kohdalla tulee huomioida, ettei aineistoa saada epärehellisin keinoin. Tutkimuskohdetta ei tule myöskään käyttää hyväksi esimerkiksi vain oman uransa

edistämiseksi. Osallistumiseen liittyvillä ongelmilla viitataan siihen, että osallistumisen tulee olla täysin vapaaehtoista. Tutkimuksesta tiedottamisessa taas tulee miettiä sitä, vastaako tutkittaville kerrottu tieto sitä miten toimitaan. Tässä juuri luottamuksellisuus sekä anonymiteetti ovat tärkeitä asioita. Tietoja hankittaessa luvattu anonymiteetti tulee säilyä myös raportoinnissa niin, ettei haastateltavaa voida siitä tunnistaa. (Eskola & Suoranta 2000, 52–53, 56–57.) Eettisiä ratkaisuja tehdessä tavoitteina ovat ihmisten kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus sekä tasa-arvoinen kohtelu (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 11). Tutkimuksessa alaikäisten haastateltavien huoltajilta pyydettiin lupa haastattelun tekemiseen sekä käyttämiseen ja kun toisen vanhemmilta ei saatu lupaa, hänen tietonsa tuhottiin eikä niitä käytetty. Jokainen haastateltava osallistui haastatteluun vapaaehtoisesti itse ilmoittautuen tietäen, mistä aiheesta tutkimus tehdään. Luottamuksellisuudesta ja haastateltavien anonymiteetistä on pidetty huolta koko tutkimuksen ajan, kuten heille alussa luvattiin. Lupausta vastaavasti myös kaikki haastateltavia ja haastatteluja koskevat tiedot tullaan tuhoamaan työn valmistumisen jälkeen. Kaikki haastateltavat on kohdattu sekä heidän haastattelujaan on kohdeltu tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti.

Aiheen ollessa minulle henkilökohtaisesti läheinen, olen koko tutkimuksen ajan säilyttänyt ehdottoman tietoisin päätöksen puolueettomuudesta ja neutraaliudesta. Olen halunnut antaa ehdottoman äänen haastateltaville heidän kokemuksistaan, joten vaikka itse olisin olettanut vastausten olevan toista, olen laittanut omat hypoteesini ja mielipiteeni syrjään kunnioittaen haastateltavien kokemuksia ja mielipiteitä. Myös lopullisia tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä tehdessä kunnioitin haastatteluista ja teoriasta muodostunutta aineistoani. Olen tehnyt työstä myös erittäin läpinäkyvän, jolloin lukija kykenee näkemään päätelmiäni etenemisen sekä uskollisuuden aineistolle.

6.2 Oma ammatillinen kehittyminen

Tutkimusta tehdessäni ammatillisuuttani testattiin muun muassa kyvyssäni suhtautua tutkimukseen puhtaasti tutkijan roolista, vaikka kuulun itsekin niin sukupuolivähemmistöön kuin Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Olisin siis

voinut olla haastateltavana itsekin. Tiedostin asian koko tutkimuksen ajan. Jouduin irrottamaan henkilökohtaisen minäni ja ammatillisen minäni toisistaan olakseni puolueeton tutkija. Tämä oli voimaannuttava ja opettavainen kokemus. Huomasin, että kykenen irrottamaan omat mielipiteeni ja arvoni tarvittaessa, mikäli se mahdollistaa paremman työtuloksen. Pääsin myös tutkimaan itselleni tuttua asiaa muiden ihmisten näkökulmasta.

Tutkimuksen tekeminen on itselleni uutta. Tämän vuoksi opinkin paljon niin menetelmän valinnasta, suunnittelusta kuin toteuttamisesta. Haastatteluiden tekeminen oli varmasti yksi antoisimmista vaiheista tutkimuksessa. Se mahdollisti asiaan perehtymisen aivan uudella tavalla. Sen sijaan teorian valinnassa kohtasin paljon haasteita. Sukupuolivähemmistöistä Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ei ole löydettävissä tutkimuksia, joten jouduin etsimään paljon sovellettavaa teoriaa. Erityisesti työn ollessa aineistolähtöinen, halusin löytää teoriaa, joka vastaa aineistoa, enkä pyrkiä sovittamaan aineistoa johonkin teoriaan vain helppouden vuoksi. Itselleni yllättävintä oli, että lopulta merkittävin teoria löytyi liiketalouden puolelta. Tämä kuitenkin opetti itselleni sen, että ajatellessa luovasti sekä rikkoessa perinteisiä rajoja esimerkiksi eri alojen välillä, voi löytää jotain uutta ja toimivaa.

Aineiston analysointi ja johtopäätösten teko oli kenties voimaannuttavin osuus opinnäytetyössäni. Niitä tehdessä ymmärsin todella tuntevani aineiston ja luovani jotain uutta. Ymmärsin tietäväni nyt jotain, jota en aiemmin tiennyt. Opin käytännössä ymmärtämään tutkimusten merkityksen ja tarkoituksen.

Opinnäytetyön teko sisälsi niin epätoivon kuin onnen hetkiä. Se sisälsi hetkiä, jolloin koin, etteivät taitoni riitä työn tekemiseen, mutta aina pian niiden jälkeen oivalsin jotain uutta ja sain voimaa työn eteenpäin viemiseen. Tämä oli erittäin kasvattavaa. Pääsin näin konkreettisesti kokemaan oman edistykseni. Pääsin kokemaan hetkiä, jolloin oivallukset ja ymmärrykset tulivat yllättäen, juuri silloin kun niitä osasin vähiten odottaa. Oivallukset, ymmärrys ja tieto siitä, että tietää nyt jotain uutta vahvistivat ammatti-identiteettiäni.

Tulevana ammattilaisena sain tutkimuksen tekemisestä paljon hyödyllistä tietoa sekä kokemuksia. Voin kuvitella hyödyntäväni tutkimuksessa ilmi käyneitä käytännön asioita, joilla työntekijä voi mahdollistaa niin suorien kuin epäsuorien kohtaamisten miellyttävyyden sukupuolivähemmistöön kuuluvalla. Opin myös paljon tutkimuksen tekemisestä, mikä mahdollistaa tutkimusten toteuttamisen myös jatkossa. Opin myös paljon uutta itse aiheesta. Tätä uskon voivani hyödyntää ammattilaisena myös tulevaisuudessa.

6.3 Jatkotutkimusaiheet

Haastateltavien määrä tutkimuksessa oli niin pieni, että aihetta voisi mahdollisesti tutkia myös laajemmalla aineistolla tulosten vahvistamiseksi. Lisäksi tutkimuksessa oli yksityiskohtia, joita voisi tai olisi hyvä tutkia lisää tarkemmin.

Eriyisesti rippikoulujen sekä isoskoulutusten merkitystä sukupuolivähemmistöjen tyytyväisyyteen voisi tutkia tarkemmin. Lisäksi voitaisiin tutkia, miten sukupuolivähemmistöt ylipäätään kokevat rippikoulun ja isoskoulutuksen sisällöt niin sanoissa kuin teoissa. Tämän tutkimuksen aineisto viittaa siihen, että niissä on paljon asioita, jotka aiheuttavat sukupuolivähemmistölle epämukavuutta tai jopa ulkopuolisuuden tunnetta. Näiden tutkimusten avulla voitaisiin pohtia tarkemminkin, kuinka voidaan parantaa nuorisotyön laatua myös sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta.

Minimiodotuksiin voitaisiin myös tutustua tarkemmin, sekä siihen onko minimiodotukset mahdollisesti jo voitu jossain määrin alittaa, eli onko sukupuolivähemmistöön kuuluvia päätyntä eroamaan kirkosta petyttyään saamaansa kohteluun ja asenteisiin. Tällaisen tutkimuksen avulla voitaisiin selvittää tarkemmin, miten tällaiset kirkosta eroamiset voitaisiin estää.

Lisäksi voidaan myös tutkia tarkemmin, eroavatko sukupuolivähemmistöön kuuluvat miltä osin seurakuntien muista jäsenistä. Tämä tutkimus viittasi, ettei eroa varsinaisesti ole, mutta aineiston ollessa näin pieni voi varmuuden asiasta saa-

da laajemmalla aineistolla. Sellainen tutkimus voisi kertoa Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle tarkempaa kuvaa jäsenistään ja heidän erilaisuudestaan.

LÄHTEET

- Aarnipuu, Tiia. 2008. Trans – Sukupuolen muunnelmia. Helsinki: Like.
- Alasuutari, Pertti. 1995. Laadullinen tutkimus. Tampere:Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–45.
- Haastettu kirkko. 2012. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Hakala, Juha T. 2010. Tutkimusmenetelmän valinnasta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–26.
- Ihmisen hengellisyys on kietoutunut ruumiillisuuteen ja sukupuolisuuteen. i.a. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/C2D2D36B3DE06BC0C22573DF0030045B?OpenDocument&lang=FI>
- Kananen, Jorma. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kasvatus ja perheasiat – KKP. i.a. Sakasti.evl.fi – Kirkon palvelijoille. Viitattu 18.10.2013.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2279EB>

Keitä kirkkoon kuuluu? i.a. Suomen ev. lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013.

<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/C65C7A1CE3498B39C22575D600430BB8?OpenDocument&lang=FI>

Kelley, M. i.a. Transgender Ethics: A Guide to Pastoral Care of Transgender Individuals. Viitattu 3.10.2013.

<http://www.trans-edu.com/documents/TransgenderEthicsFinalCopy.pdf>.

Kirkko 2020 - Tulevaisuusselonteko. 2011. Piispainkokouksen lausunto 1/2011 kirkolliskokoukselle. Viitattu 15.10.2013.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/43B2EF6DD6C22ABFC2257703003FAE79/\\$FILE/Lausunto1-2011-kirkolliskokous.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/43B2EF6DD6C22ABFC2257703003FAE79/$FILE/Lausunto1-2011-kirkolliskokous.pdf)

Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. 2010. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu- ja C Katsauksia ja aineistoja 17. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kotila, Heikki. 2003. Spiritualiteetti – ajankohtainen näkökulma. 13–23. Teoksessa Häurynen, Seppo; Kotila, Heikki & Vatanen, Osmo. (toim.) Spiritualiteetin käsikirja. Kirjapaja:Helsinki.

Kristinuskon mukaan jokainen ihminen on luotu Jumalan kuvaksi. i.a. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013.

<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/37A5AE31FED3BB8FC225705900377D7C?OpenDocument&lang=FI>

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–34.

Luterilaisena olet osa laajaa ja aktiivista yhteisöä. i.a. Suomen ev.lut. kirkko.
Viitattu 15.10.2013.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/A0026188864F6636C225748100294F88?OpenDocument&lang=FI>

Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö. i.a. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015. Viitattu 2.10.2013.
[http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/09609486DA00C911C22574980029AA1D/\\$file/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf](http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/09609486DA00C911C22574980029AA1D/$file/Meidan_kirkko_strategia2015.pdf).

Miten kirkko ottaa kantaa?. i.a. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/EF14C9194132BF53C225703C004155EB?OpenDocument&lang=FI>

Mitä yhteisöllisyys on?. i.a. THL. Viitattu 17.10.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys

Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020. i.a. Muu, mikä - sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 hankkeen julkaisu. Viitattu 17.10.2013.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/EF14C9194132BF53C225703C004155EB?OpenDocument&lang=FI>

Oppi ja etiikka. i.a. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/DBA1F98474615242C225703C00413C39?OpenDocument&lang=FI>

Pessi, Anne Birgitta. 2013. Privatized Religiosity Revisited: Building an Authenticity Model of Individual-church Relations. *Social Compass* 2013, 60: 3.

Raamattu. 1992 vuoden käännös. Suomen piipliaseura: Helsinki.

Rope, Timo & Pöllänen, Jouni. 1994. Asiakastytyväisyysjohtaminen. Ekonomia-sarjaa. Helsinki: WSOY.

Sosiaalipsykologian peruskurssi. i.a. Ferdinand Tönnies: Gemeinschaft ja Gesellschaft. TYT - Verkko-opinnot - avoin yliopisto. Viitattu 17.10.2013.
<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/tonnies.html>

Spiritualiteetti. i.a. Aamenesta öylättiin – Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 18.10.2013.
<http://www.evl2.fi/sanasto/index.php/Spiritualiteetti>

Tasa-arvoinen kirkko. i.a. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/7B5C5233A130AF37C22577BF00192A5F?OpenDocument&lang=FI>

THL. i.a. Mitä yhteisöllisyys on?. Viitattu 1.10.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys.

Valtiokirkko purettu kansankirkoksi. i.a. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 15.10.2013.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/85BBFB4816F713BEC2256FEA003A7232?OpenDocument&lang=FI>

Vilka, Hanna. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ylikoski, Tuire. 2000. Unohtuiko asiakas? Toinen uudistettu painos. Helsinki: KY-palvelu.

LIITE 1 Haastattelujen teemat

1. Identiteetti

- yleisesti (ikä, osallistumisen syy)
- sukupuolivähemmistö

2. Spiritualiteetti

- suhde uskoon, uskontoon & kristittynä elämiseen
- vaikuttaneet tekijät
- suhde Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon
- vaikuttaneet tekijät

3. Toiminta

- toiminta, johon osallistunut/jäänyt osallistumatta
- kohtaamiset & vastaanotto

4. Ilmapiiri

- ei virallista kantaa-> millaisena kokee tilanteen
- oma näkemys ”epävirallisesta kannasta”

LIITE 2 Haastattelujen tiedote

HAASTATELTAVIA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT KIRKOSSA –OPINNÄYTETYÖHÖN

Olen sosionomi(AMK)+kirjon nuorisotyöntekijä-opiskelija Järvenpään Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Olen tekemässä opinnäytetyönäni tutkimusta sukupuolivähemmistöjen oloista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja kaipaisin tutkimukseeni 5-7 haastateltavaa. Haastateltavan iällä, kotipaikkakunnalla tai roolilla kirkossa (seurakuntalainen, työntekijä jne.) ei ole väliä, riittää, että kokee kuuluvansa sukupuolivähemmistöön ja kuuluu Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Haastatteluaineisto tullaan käsittelemään täysin anonymisti, eikä haastateltavia voi tutkimuksessa tunnistaa.

Jos Sinulla on mahdollisuutta osallistua haastatteluun, otathan minuun yhteyttä joko sähköpostitse tai puhelimitse 1.4. mennessä, niin sovitaan asiasta tarkemmin. Vastaan myös mielelläni kaikkiin mahdollisesti esiin nouseviin kysymyksiin.

Miiu Kivelä

miiu.kivela@student.diak.fi, 0415070533

LIITE 3 Taulukko haastateltavien odotusten hahmottumisesta

Muiden kertomukset kokemuksista →	Negatiiviset →	Odotukset
Median luoma kuva →		
Omat negatiiviset kokemukset asenteista ja ilmapiiristä →		
Omat aikaisemmat positiiviset kohtaamiset →	Positiiviset →	
Kirkon oppi ja kristillinen etiikka →		

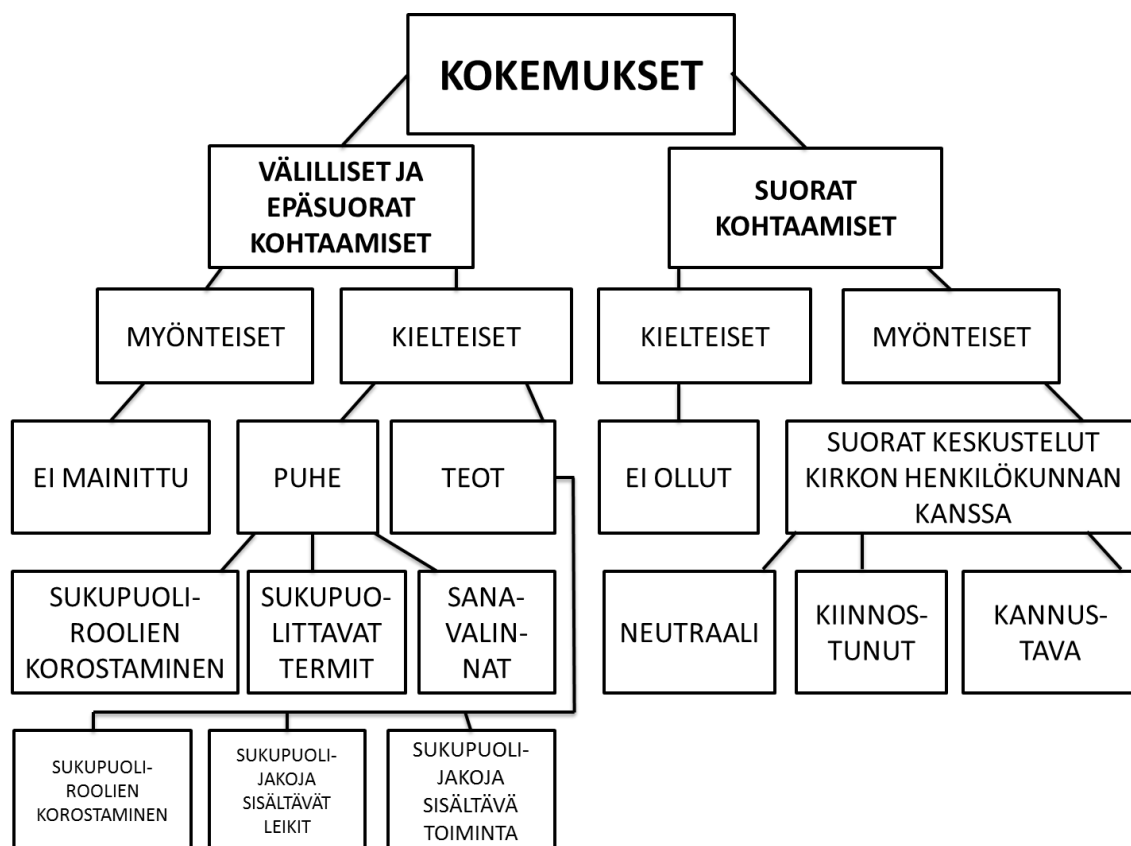
LIITE 4 Taulukko haastateltavien kokemusten hahmottumisesta

sanavalinnat →	Miten puhutaan →	Negatiiviset →	Väilliset ja epäsuorat kohtaamiset → (Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisua käsitellään yleisellä tasolla ja epäsuorasti)	Kokemukset
sukupuolittavat termit →				
sukupuoli-roolien korostaminen →				
sukupuoli-roolien korostaminen →	Miten toimitaan →	Positiiviset →		
sukupuolijakoja sisältävät leikit →				
sukupulijakoja sisältävä toiminta →				
(Ei mainittu) →				
(Ei ollut) →	→	Negatiiviset →	Suorat kohtaamiset → (Sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisua käsitellään tilanteessa suoraan)	
Neutraali →	Suorat keskustelut kirkon henkilökunnan kanssa →	Positiiviset →		
Kiinnostunut →				
Kannustava →				

LIITE 5 Taulukko haastateltavien toiveiden hahmottumisesta

Ei tabu – Sukupuolen moninaisuuden tunnustaminen →		Tieto		Toiveet
Aittoa tietoa sukupuoli-identiteetin monimuotoisuudesta →			→	
Tavallinen ja tasavertainen kohtaaminen →		Kohtaaminen		
Ei erityiskohtelua eikä jalustalle nostamista →			→	
Kohtaaminen omana itsenään →				
Sukupuoli-identiteetin ja ilmaisun monimuotoisuuden tunnustaminen →		Suhtautuminen		
Esimerkin näyttäminen →	Rakkauden ja hyväksynnän ilmapiiri →		→	
Asennekasvatus →				
Luottamuksen ilmapiiri →				
Esimerkin näyttäjä →	Virallinen kannanotto ei tarpeellinen →			
Toiminnan yhtenäistäminen →				

LIITE 6 Laajempi versio kuviosta 2

LIITE 7 Laajempi versio kuviosta 3

